HÅGKOMSTER

från en halvsekellång tjänstetid i Sävsjö

av Per Schultz.

Efter den 5 juni 1899 avlagd folkskollärareexamen vid seminariet i Lund hade jag, visserligen på egen begäran vid den tidigare på våren verkställda beväringsmönstringen, beordrats att redan fyra dar efter examen, alltså den 9 i samma månad, inställa mig vid K.gl Vendes träng i Landskrona för fullgörande av första årets beväringstjänst vid sjukvården. För cirka två och en halv månader framåt eller noga räknat 68 dygn - första årets beväringstjäns räckte inte längre på den tiden - hade jag således mitt arbetprogram klart, men vad skulle komma därefter? Därom visste jag intet. Under Landskrona-vistelsen sökte jag en ordinarie läraretjänst vid Riseberga folkskola i Bonarp och kom på förslag till denna, Innan valet där hann förrättas, hade jag på rektors i Lund rekommendation erbjudits en extra ord. läraretjänst vid den dåvarande privata elementarskolan i Eslöv men vägrat binda mig vid denna förrän valet i Riseberga en vecka senare förrättats. Detta dröjsmål med tillsättningen av tjänsten ville skolstyrelsen i Eslöv inte gå med på utan vände sig samma dag som vi fört våra förhandlingar till rektor i Lund och fick därvid förslag på en av mina examenskamrater, som villigt nappade på kroken och skrev under kontrakt om ett års anställning. Resultatet blev, att han fick både den ord. tjänsten i Riseberga och Eslövs-tjänsten med därav följande besvär och trassel för såväl honom själv som för resp skola och skolråd i Riseberga. Det var just en dylik tänkbar eventualitet, som avhållit mig från att anta erbjudandet från Eslöv, förrän valet i Riseberga var klart. Jag hade således klarat mig undan de förmodade svårigheter, han råkat in i men stod också utan plats. Visserligen blev jag erbjuden vikariatet under ett år i Riseberga i den valde ordinariens ställe, men om det nu var min stolthet, som förbjöd mig att ta vikariat å samma tjänst, till vilken jag vid ordinarievalet blivit ratad, kälst som det inte var mig obekant, att den valde hade sämre lärarebetyg än jag, vet jag inte nu, men nog av, jag avslog erbjudandet i förhoppning om att

det väl skulle reda upp sig för mig på annat sätt.

Efter hemkomsten från exercisen och ett besök hos min gamle rektor, som alltid brukade tjänstgöra som arbetsförmedlare för sina nyavgångna elever, därvid missförståndet angående den erbjudna Eslövs- platsen oss emellan reddes upp, dröjde det inte så värst länge, förrän han erbjöd mig ta ett vikariat vid Wallsjö folkskola i Sävsjö, som en annan av mina examenskamrater sökt och fått, men som han av vissa orsaker inte kunde åtaga sig. Jag svarade utan betänkande ja, ehuru jag faktiskt inte hade en aning om ens var Sävsjö fanns, förrän jag hunnit hem och studerat kartan över Smålsnd, där jag visste, att det skulle finnas. Och bråttom var det, skolan skulle börja fyra dagar efter det jag fick erbjudandet. Rektor underrättade ögonblickligt skolrådets i Wallsjö ordf. Prosten Chrysander i N. Sandsjö, om att saken var ordnad och att en annan ung lärare än den valde skulle infinna sig och börja tjänstgöringen i Sävsjö den bestämda dagen. Så var det bara att gå hem och packa det nödvändigaste och ge sig iväg. Och så begav det sig alltså, att jag lördagen den 18 september år 1899 för första gången fick se Småland och Sävsjö. Snälltågsresan Lund - Sävsjö var ju enbart den en upplevelse för den, som dessförinnan inte varit norr om Hässleholm. Järnvägen går ju som bekant inte genom de fagraste delarna av landskapet, men framför allt de stora skogarna och ödemarkerna den genomlöper, de väldiga avstånden mellan bebyggda trakter, synliga från järnvägskupeen , allt verkade mörkt och dystert och det gick inte att komma ifrån tanken: är det sådan natur, där jag nu skal hamna, blir nog inte min därvaro längre än nödigt är. Men annorlunda skulle det komma att bli.

När jag den nämnda dagen steg av middagståget i Sävsjö, var det ju en delvis åtminstone helt annan syn, som utbredde sig för resenärens öga, än den vi nu ett halvsekel senare äro vana att se. Först och främst fanns ju då ännu kvar det ursprungliga stationshuset, till synes åtminstone ej obetydligt större än det några år senare tillkomna och av helt annan typ. Av samhällets centralaste del omedelbart intill bangårdens västra sida, bebyggelsen kring stora torget och kvarteret Trekanten m.m. västerut, såg man knappast någonting, då dessa områden vid den tiden och långt senare helt skymdes

väldiga timmer och virkesupplag.

Jag hade fått anvisning att vid framkomsten söka upp skolrådsledamoten, handl. Carl Berggren och sporde vid stationen en järnvägstjänsteman efter dennes bostad och vägen dit. Han pekade på en mellan brädstaplarna synlig gavel och anvisade mig att gå över spåren och hoppa över järnvägens låsta grind för att komma ut på gatan. "Går det an?" sporde jag, som på den tiden ännu hyste en viss respekt för beträdande av järnvägarnas avspärrade och fridlysta områden. "Jadå," blev svaret, "bara hoppa, för det gör alla människor här." Jag följde anvisningen och hamnade så i den Sävsjö-familj, där jag skulle komma att få mitt hem de närmaste tre månaderna framåt och där jag kom att finna mina bästa vänner under flere år.

Min första omsorg efter framkomsten blev helt naturligt att få ordnat med bostad för den närmaste framtiden. Två erbjudanden förelågo, dels från innehavaren av Stora Hotellet, källarmästare Berggrensson och dels från en privatfamilj invid Stora Torget om helinackordering. Den förra var jag ej vidare pigg på, och den andra ansåg sig min värd för dagen tydligen ej oreserverat kunna rekommendera, varför jag bad att t.v. få stanna i den berggrenska familjen, vilket också efter något resonemang beviljades. Och den inackorderingen kom att vara terminen ut och blev, såvitt jag kunde förstå, till båda parters belåtenhet och inte minst min, ty jag hade det ganska bra och inackorderingspriset var bara 25 kr i månaden, ett i förhållande till senare tiders priser mycket facilt pris för mat och logi, men så kunde det ju också behövas, då vikarielönen den tiden uppgick till 50 kr pr tjänstgörings-månad i ett för allt och inte ens resekostnadsersättning till och från platsen erhölls.

Redan första dagen fick jag tillfälle att ta en första överblick över det samhälle och dess allra närmaste omgivning, där jag skulle ha min första tjänsgöring förlagd, och fann den i flere avseenden ganska tilltalande. Samhället syntes ju ganska välordnat och omgivningarna vackra, särskilt utsikten från den s.k. Kvickaliden ner över Sävsjö-byn och den lilla fagra sjön tjusade ögat, sådana idyller var man i min hembygd sannerligen inte bortskämd med. Det dystra intrycket från järnvägsresan förbyttes snarast i sin motsats, och jag kom snart nog att helt förlika mig med Småland åtminstone i vad beträffar naturen.

Min andra dag i Sävsjö utnyttjades för kyrkbesök för, som jag tänkt mig, sammanträffande med skolrådets v. ordf., som jag ju förstod skulle bli min närmaste förman under vikariatstiden, då ordf. var gammal och bosatt i N. Sandsjö och sällan tog aktiv del i arbetet inom Wallsjö församling. Det var emellertid predikobyte församlingarna emellan den dagen och pastorsadjunkten A. Carlsson i Sandsjö - sedermera kyrkoherde i Myresjö - som var tjänstförrättande den dagen, så något sammanträffande med komministern i Wallsjö, O. Hagstrand blev det inte i kyrkan, däremot fick jag råka honom vid hemkomsten, då han på återfärden från Sandsjö sökte upp mig i Sävsjö. Vi skulle så småningom komma att få mycket att göra med varann, så länge vi båda tjänstgjorde i församlingen.

Dagen därpå, måndagen den 2o sept., gjorde jag så i sällskap med tre av skolrådsledamöterna i Sävsjö min första entrè i Sävsjö folkskola, där märkligt nog hela min 4o-åriga läraregärning skulle komma att utföras, och höll min första lektion i de nämnda herrarnas närvaro.

Inte hade jag, då jag fyra dar tidigare lovat rektor Wingren i Lund att åtaga mig vikariatet i Sävsjö, någon aning om vad det var jag därmed gav mig i kast med, och väl var ju kanske det, ty hade jag då till fullo vetat om det är det nog möjligt och kanske troligt, att jag utan vidare tackat nej till den anställningen. Redan första dagen i Sävsjö hade jag ju fått en del upplysningar, som kunde ha gjort mig betänksam, men min livserfarenhet vid den tiden var ju inte vidare omfattande, varför jag trots dessa var ganska optimistisk, och f.ö. gällde ju den närmaste uppgiften endast arbetet för tre månader framåt. Inte hade jag då någon tanke på att stanna kvar mer än den terminen ut. Min företrädare i tjänsten, som förutom sin läraretjänst jämväl hade varit kamrer i Sävsjö Sparbank, hade vid midsommartiden samma år häktats för förskingring av bankens medel till belopp, vilkas storlek aldrig kunde klarläggas, blivit dömd till avsättning från sina tjänster och satt som straffånge å Nya Varvet i Göteborg. Hans familj bodde kvar i skolans lärarebostad i Sävsjö hela höstterminen, och jag hade ett par av hans barn att undervisa. Värst tycktes det mig, att hans fru ibland lade sig i mitt mellanhavande med skolbarnen i allmänhet, vilket ibland vållade ganska pinsamma situationer för såväl lärare som elever. Till en början tyckte jag ju synd om familjen, men

den känslan kom så småningom mest att av flere skäl överflyttas att omfatta maken och barnen, och då skolrådet efter examen vid höstterminens slut uppvaktade mig med en trägen begäran, att jag skulle åtaga mig undervisningen även under vårterminen, gav jag löfte därom på det bestämda villkoret, att lärarebostaden i skolan skulle före min återkomst vara utrymd och som löneförmån upplåtas åt mig, vilket beredvilligt bifölls. Att jag begärde få ta bostaden i anspråk berodde dels på att jag ville ha de tråkiga erfarenheterna, som ovan nämnts, eliminerade och dels på att jag ville ta med min mor attmhushålla för mig, så att jag kunde ordna ett riktigt hem åt mig och henne, som vi alltid sen fars död hade haft det. Jag hade dessutom ~~ej~~ med de usla löneförhållanden som voro gällande för vikarietjänsterna på den tiden inte möjlighet att försörja mor på annat sätt, och hon hade offrat sin lilla egendom på mina studier, så det var helt enkelt min absoluta skyldighet att försörja henne, som nu var närmare 6o år och skröplig till hälsan och absolut oförmöger till självförsörjning.

Julen och sekelskiftet tillbragte jag hos mor, som genom släktingars bemedling lyckats få en liten billig bostad i Skettilljunga nära Tollarp i V. Vram. Efter nyår packade vi där vårt lilla bohag, skickade det till Sävsjö och följde själva efter, bodde vid framkomsten ett par dar å mitt förra inackorderingsställe, tills vi fått fram våra flyttsaker och kunde ta lägenheten i skolan i besittning. Ett av vilkoren för min återkomst till Sävsjö skola, vilket skolrådet även gått med på , var att jag skulle få börja vårterminen redan den 15 jan. i stället för i reglementet föreskrivna 1 febr. Detta för att jag ej skulle behöva ta tjänstledighet från skolan för fullgörandet av andra årets värnpliktstjänstgöring, vilken väntade mig det året. Därigenom möjliggjordes att ta en del av höstterminens skoltjänstgöring före exercisen så att dessa ej kolliderade med varandra, ifall jag bleve kvar vid skolan även den terminen. Hur det skulle bli med den saken var då omöjligt att förutse, då företrädarens klagotid över domen ej utgått under det gamla året och förrän hans dom vunnit laga kraft kunde ju intet åtgöras från församlingen om ordinarie tjänstens återbesättande.

Jag hade börjat min första skoltermin utan att ha en aning om ens vad det var för skolform jag skulle arbeta i. Två klasser hade jag att samtidigt un-

dervisa , och det tyckte jag ju var hyggligt och skönt mot de i landsbygdsskolorna i mitt hemlandslandskap på den tiden så gott som allenarådande E-skolorna, där man hade alla fyra klasserna samtidigt. Något reglemente kunde jag till en början inte hitta - skolbokföring och vad därmed stod i samband hade företrädaren, enligt vad jag snart kom underfund med, inte brytt sig nämnvärt om eller orkat ägna tanke åt under de senaste åren - allt vad därtill hörde var i en enda röra. Till en början trodde jag i min okunnighet, att jag hamnat i en B-skola, men snart togs jag ur den uppfattningen och fick klart att det var en C-skola med s.k.avdelningsläsning, d.v.s. läraren hade varje termin att först under två månader ha hand om de två lägre klasserna för att de därpå följande två månaderna handleda de båda högre klasserna. Någon sådan skolform hade jag väl knappast ens hört talas om förr, men vid resonemang med lärarekamrater i orten fick jag snart nog beskedet, att denna form var den snart sagt allenarådande å den småländska landsbygden, där man inte praktiserade C-form med varannandagsläsning eller hade flyttande skolor. När den första skolmånaden började nalkas sitt slut kom också barnen och upplyste om, att de den och den dagen skulle sluta terminen - de hade nämligen haft en tillfällig vikarie i skolan under augusti och således gått terminens första månad innan jag tog hand om dem - och att jag dagen efter skulle ta emot de stora barnen, d.v.s. enligt dåtida benämning 3:e och 4:e klasserna. En del av dessa ungdomar voro redan innan jag fick hand om dem i den egentliga skolan inte alldeles obekanta för mig, enär det i reglementet fanns en föreskrift om att den avdelning, som inte hade daglig skolgång, skulle bevista s.k. repetitionsförhör under de båda skolfria månaderna under lördagseftermiddagarna, en anordning, som gav läraren fyra timmars extra arbete utöver de 36 ordinarie undervisningstimmarna pr vecka utan någon särskild betalning. Teoretiskt sett voro dessa repetitionsförhör naturligtvis gagneliga för vidmakthållande i någon mån av de under den dagliga skolgången inhämtade kunskaperna, men i praktiken blevo dessa "förhör" ganska värdelösa, beroende på att förståelse för deras betydelse tydligen saknades hos både barnen - vilket är lätt förklarligt - och föräldrarna och även skolans lokala myndighet, vilken i detta fall som i så många andra mycket litet intresserade sig för skolan och dess arbete och tyvärr i denna sågo mest ett

onödigt och ofrånkomligt ont. Undra inte på att läraren beträffande dessa "förhör" fick ungefär enahanda uppfattning, då det visade sig omöjligt att samla något större antal av dem, som skolat närvara och därtill sällan samma barn samtidigt. Att läraren, om han än sökte göra dessa lektionstimmar så intressanta som det stod i hans makt och inte bara till torra förhör snart, nog fick intrycket av meningslöshet i det hela och en börda för honom själv till ringa eller ingen nytta torde vara förklarligt. Att barnen trots lärarens försök att samla dem till förhören i så stor utsträckning envist uteblevo finner sin förklaring dels som nämnts i föräldrarnas liknöjdhet och oförstående för deras uppgift och kanske främst i deras behov av att utnyttja deras arbetskraft, vilket senare torde vara lätt förklarligt, då en familjefader hade att försörja kanske en ganska stor familj på en daglön av en krona eller i bästa fall kr 1,5o. Sådana voro förhållandena i allt för många fall den tiden. Samhället befann sig kring sekelskiftet i ett svårt depresionstillstånd på grund av ~~flere orsaker~~. Den stora eldsolyckan år 1897, som lagt samhället med undantag av tre smärre sågverk enda industri jämte ett 2o-tal bostadshus i aska, var väl den främsta orsaken till denna depresion, men det fanns flera var för sig av nedtryckande verkan. Sanatoriet, som varit en institution på ont och gott för samhället - de onda verkningarna blevo först senare iögonenfallande - hade år 1898 på grund av bristande patientfrekvens måst nedläggas och, värst av allt, de som makten hade gjorde vad i deras makt stod för att förhindra tillkomsten av industrier och därmed arbetstillfällen å platsen. Den brunna fabriken, en träindustri, blev aldrig återuppförd och dess arbetarstam tvingades att söka sin utkomst å annat håll. Bostäder i mängd stodo vid min hitkomst tomma, och det hade säkerligen gått att för en billig penning gå ut och hyra ett 2o-tal bostäder. Samhället, som förr hade varit ett livligt affärscentrum, hade nyss förut genom den lilla Vetlandabanans tillkomst förlorat den kanske viktigaste delen av sitt handelsområde. De gamla affärsmännen, som ju i stort sett hade varit samhällets styrande och i allo bestämmande hade förlorat tron på framtiden och gett upp hoppet om en förbättring av förhållandena, och ungdomarna hade i många fall funnit det bättre att fly än illa fäkta, då motståndet väl syntes de flesta allt för hårt att kunna övervinnas under då rådande förhållanden.

Att i ett sådant läge försöka sig på att få till stånd en välbehövlig uppröjning inom de kommunala förhållandena beträffande skolväsendet, som ju skulle dra med sig dyra skolhusbyggen, fler lärarekrafter m.m., var naturligtvis hopplöst och något som endast en ung och alldeles oerfaren sprakfåle fylld av ohjälplig optimism skulle våga försöka sig på. Så länge min vikariatetid här räckte, var det ju klart, att jag ingenting i den vägen kunde uträtta annat än att då och då försiktigt låta höra min mening om behovet av vissa förbättringar på skolväsendets område till personer, som kunde tänkas ha något intresse i den vägen, och av sådana fanns ju en och annan om än inte många. Första terminen, då jag inte hade någon tanke på att stanna mer än terminen ut, blev det väl inte många ord sagda i den frågan, men redan i början av vårterminen fick jag ett första besök av distriktets folkskoleinspektör, som jag redan vid ~~hans första besök i skolan~~ detta tillfälle attackerade med en bestämd fordran, att han borde ingripa för att få den rådande halvtidsläsningen avskaffad i ett samhälle som Sävsjö, där varken långa skolvägar eller andra skäl kunde förebäras för dess bibehållande. Han hade kommit in i skolsalen mitt under pågående morgonbön och stod andäktigt och snällt kvar nere vid dörren, tills denna var slut, då jag gick ner för att efterhöra hans ärende. Jag hade aldrig sett karlen förr och hade ingen aning om vad han var för en, men han hade en stor bok under armen, och jag trodde honom möjligen vara en bokagent. När jag kom ner till honom presenterade han sig med orden Franzèn, folkskoleinspektör, varför jag bad honom stiga fram och sitta ner, varpå jag började dagens katekeslektion. Han satt där som tyst åhörare men gjorde just inget sympatiskt intryck, gäspade och vred på sig på den obekväma pinnstol, jag haft att bjuda på och föreföll mycket uttråkad och ointresserad. Det var därför inte utan en suck av lättnad jag slutade lektionen, när timmen var ute, och jag hade fått den uppfattningen, att han fått ett särdeles dåligt intryck av min undervisning. När barnen gått ut, ville han se mitt examensbetyg och gjorde en del anteckningar i sin medförda bok samt sporde om en del saker beträffande skolan, och det var just då jag gick till attack för åtgärder från hans sida för omorganisation av skolväsendet i Sävsjö. Han gav mig rätt i mina anmärkningar mot skolorganisationen men upplyste samtidigt, att sådana förändringar voro ej.

lätta att genomföra och slutade med att säga, att saken måste så småningom mogna för att kunna komma till stånd. Sen sa han adjö och meddelade, att han skulle besöka småsskolan, som då hölls i fattighuset strax invid folkskolan samt tillade, att han snart skulle komma igen. Det dröjde ett år till hans nästa besök i min skola. Några dar efter inspektörens besök kom gamle prosten Chrysander i Sandsjö, skolrådets ordf., på besök hos mig, dock inte för att åhöra undervisningen utan för att berätta, att han haft besök av inspektör Franzèn, som berättat om sitt besök i Sävsjö folkskola och förklarat, att han varit mycket nöjd med min undervisning och tillagt, att den läraren borde församlingen försöka få behålla. Att dessa yttranden angående mig och min undervisning inte bara förundrade utan också gladde mig säger sig ju själv efter de dystra intryck jag fått under inspektionsbesöket.

Alla, som jag kom i beröring med inom samhället och socknen, voro älskvärda och vänliga mot mig, och när jag kom igen nästa termin och hade mor med och ordentligt bosatt mig, tycktes alla ta för givet, att jag skulle bli kvar där samt uppmanade mig att söka platsen, som ett stycke in på nyåret blev ledigförklarad. Jag gjorde så. Vi voro visst fyra sökande, och jag kom på andra förslagsrummet. Valet förrättades i kyrkan, och folk gick så gott som man ur huse för att delta i valet, som utföll så, att jag valdes med 5794 röster d.v.s alla avgivna ~~röster~~ utom 216, som tillföllo den på tudje ~~första~~ rummet uppförde, en något äldre lärare Wettermark från ~~Malmbäck~~ Ljung i Östergötland, ~~som senare sökte och erhöll läraretjänst i Tranås, som redan då var en betydligt större och ej minst ur skolsynpunkt förnämligare plats än Sävsjö~~. Den i förste rummet uppförde, Rosander från Rumskulle, erhöll ingen röst. De 216 ~~båda~~ röster, som vid det nämnda valet tillföllo Ljung-bon ~~Malmbäcks kollegan~~ lära, enligt vad det till nig efter valet uppgavs, ha avgivits som en demonstration mot mig av en skolrådsledamot i Sävsjö och en dennes följesven, för att jag inte i förväg uppvaktat nämnde skolrådsledamot i valärendet. På den tiden ännu helt främmande för allt vad kommunalpolitik och bruklig taktik i dylika ting hette, ansåg jag, att ett lärareval var en sak, som församlingen själv borde få avgöra utan några som hälst påtryckningar eller propaganda från allra minst en lokal valkandidats sida, verför jag ej talat vid någon enda församlingsbo angående valet ifråga, vid vilket jag f.ö. inte själv var närvarande. Visserligen hade jag fått påstötningar

från en del håll redan under min allra första tid i Sävsjö om nödvändigheten av att ställa mig på god fot med nämnde person, ortens dåvarande domare, för att ha utsikter till framgång, alldenstund han fordrade att i allt få vara den bestämmande och brukade motarbeta alla, som ej kröpo för honom eller fogade sig efter hans vilja och önskningar, men hela denna taktik var mig så motbjudande, att jag bestämt motsatte mig att inlåta mig på några som hälst försök i den vägen. Det skulle emellertid inte komma att dröja så värst länge tills konsekvenserna av denna min inställning till den mannen och hans taktik kom att visa sig i hans handlande gent emot mig. Det blev med tiden ej så få rätt obehagliga sammanstötningar oss emellan. Dessa tillfällen hörde ju inte just till ljuspunkterna i tillvaron för mig åtminstone, men jag har anledning tro att de ej voro betydelselösa utan tvärtom ganska nyttiga både för mig personligen och för samhällsutvecklingen, vilken så småningom kom att slå in på helt nya vägar. Att den brytningstid, som därmed inträdde, för en och annan kanske kändes bister, ja, kanske i något fall t.o.m. bitter, innan man hunnit anpassa sig i den nya situationen, säger sig själv, men för de många och i det långa loppet för alla blev den till ovedersägligt gagn.

Så var man då innehavare av ordinarie tjänst redan vid 22 års ålder, och det var ju inte så illa, det skänkte ju en viss trygghet, hälst för den, som redan satt bo och hade mer än sig själv att tänka på. Men annars måste jag ju säga, att jag i själva verket inte hade varit så allra värst angelägen efter just den befattningen, sen jag efter några månaders tjänstgöring vid Sävsjö-skolan lärt närmare känna förhållandena där och befolkningens inställning till skola och undervisning samt fått fullt klart för mig, att en omorganisation av skolväsendet var inte blott nödvändig utan helt enkelt ofrånkomlig, även om jag skulle ha ställt mig neutral till frågan, vilket jag omöjligen kunde göra, och att denna fråga skulle komma att leda till stora stridigheter och massor av obehag för dem, som engagerade sig i ärendet. Att den vid skolan ifråga anställde läraren, "en ung och oförståndig sprakfåle", skulle komma att få bära hundhuvudet för allt bråk och alla omkostnader en sådan skolreform, som här bleve nödvändig, skulle medföra, hade jag från början full klart för mig, till en god del redan när jag sökte den ordinarie tjänsten, och allt klarare blev den saken när frågan så småningom fullt aktualiserades

och arbetet började komma igång. Men det tog ju sin tid. Ett och annat inträffade emellertid, som kom att ge allmänheten en erinran om att inte allt, såsom man annars trott, stod så väl till med skolväsendet i Sävsjö. Så hände det t. ex redan i början av augusti 1900, att skolrådet oförmodat tvingades att helt avstänga småskollokalen i fattighuset och förhyra provisorisk lokal för denna skola. Småskolan i Sävsjö hade från tidernas begynnelse, d.v.s. ända sen sådan skola där blivit anordnad, varit inrymd i ett större rum, i fattighuset, troligen vid byggnadens uppförande avsett till matsal för husets s.k. "hjon", om gemensam utspisning för dessa ~~sådan~~ någon gång skulle komma att bli ordnad. Genom husets mitt löpte en lång gång eller korridor, som var gemensam passage vid in- och utgående för alla i huset och även för skolbarnen. I fattighuset, dåtidens benämning på vad i våra dar kallas ålderdomshemmet, inrymdes alla, som kommunen av en eller annan anledning måst ta hand om: inte blott åldringar utan jämväl oförsörjda barn, sinnessvaga och tidvis i nödfall t.o.m. sinnessjuka. Att jämväl där ha småskola inrymd utan någon som hälst isolering från övriga lokaliteter var ju allt annat än lämpligt men hade märkligt nog av inte blott socknens utan även överordnade myndigheter tolererats. Men, s.k. bättre mans barn behövde ju inte gå i den skolan, då dessa i regel fingo privatundervisning under sina första år, det förklarar väl saken. Nu hade emellertid kommunen under sommaren nämnda år blivit nödsakad omhänderta en socknen tillhörig s.k. luffare, en tämligen ung man med lungsot i sista stadiet, och fattigvårdsstyrelen, som ingenstans hade att göra av mannen, tog in honom i fattighuset, där han gick omkring ute och inne, hostande och spottande, en sannskyldig fara för alla, han kom i beröring med. Då hösten kom och skolan skulle börja, började barnens föräldrar reflektera över risken att få sina barn nersmittade, gjorde anmälan till hälsovårdsnämnden och förklarade sig ej komma att sända sina barn i skolan, förrän annan lämplig lokal anskaffats för denna ~~skolan~~. Sin plikt likmätigt ingrep hälsovårdsnämnden omedelbart och förständigade skolrådet anskaffa annan lokal, vilket och trots domhavandens protest och reservation beslutades. Goodtemplarlokalens lilla sal förhyrdes, och där fick småskolan under de närmaste sju åren hålla till. Barnantalet började öka, och där blev trångt om utrymmet, salen låg där som i fattighuset åt norr utan tillgång till sol och ingen lekplats fanns för barnen, men skolbyggnadsfrågan hade ju kommit upp till behandling, och det var inget annat att göra än foga sig i förhållandena och "vänta på bättre

liket" likt Lars i Kuja.

Detta första lilla steg på skolreformernas väg i Sävsjö under det nya seklets första år hade ju kommit lika oförberett som oförmodat och väckte nog, trots att det drog med sig en liten höjning i skolbudgeten genom hyran för den nya småskolelokalen, allmän tillfredsställelse hos alla, som hade något intresse till övers för skola och skolbarn. När jag ~~vid höstens början~~ under sommaren ryckte in för fullgörandet av andra årets värnplikt, var denna skolförändring ännu opåtänkt, och när jag efter de 22 dygnens bortovaro återvände, var den redan ett fullbordat faktum. Jag gladdes naturligtvis åt den skedda förändringen och beslöt gripa tillfället att försöka inleda förberedelser för en aktion av större mått mot det rådande skoleländet inom samhället. Mitt mål var en omläggning från halv- till heltidsläsning med två lärarekrafter i folkskolan, alltså dennas förvandling från C- till B-formen samt småskolans förändring från b- till a-formen alltså med två lärarkrafter även inom denna vilket väl motiverades av det stegrade barnantalet. Denna förändring skulle ju kräva fyra lärosalar, och då det befintliga skolhuset var illa underhålle och på många sätt olämpligt för sitt ändamål såväl beträffande den enda befintliga lärosalen som lärarebostaden och skoltomten ej medgav ytterligare utbyggnad på grund av dess trånga utrymme, fann jag klokast föreslå uppförande av ett nytt skolhus inrymmande såväl lärosalar som nödiga bostäder för skolan i dess helhet och det gamla skolhusets slopande.

Med inspektör Franzèns ord i minne, att en så omfattande plan skulle komma att ta tid för att mogna, hyste jag förvisso ej några överdrivna förhoppningar om något snabbt förverkligande men beslöt dock att skriftligen för skolrådet framlägga och motivera en sådan plan för att få igång förberedande diskussioner i ärendet, vilket jag ansåg skulle kunna bli till gagn. Innan förslaget framlades för skolrådet, hade jag i förväg diskuterat det med åtskilliga för skolans intressen välvilligt stämda personer inom samhället såväl inom som utanför skolrådet, detta dels för att i någon mån sondera terrängen och dels för att förslaget ej skulle åtminstone för alla komma som en fullkomlig överraskning. Förslaget överlämnades därefter till skolrådet genom en dess ledamot, Länsman Alf. Andersson, ~~en~~ Rådet upptog det till behandling vid först blivande sammanträdet, inte alls, som

jag ju kunde haft anledning åtminstone från visst håll vänta, onådigt utan tvärt om med ett från flere håll framfört tacksamt erkännande för ~~mitt~~ förslagsställ:s visade intresse för skolväsendet i Sävsjö och även av behovet av dess förbättring samt av förslagets utformning, vilken ansågs välbetänkt och klok. Min förutnämnde vederdeloman inom rådet var ej närvarande vid sammanträdet, det skulle tyvärr bli annat ljud i skällan från hans sida, när frågan något år senare återkom på inspektörens initiativ - så jag började redan känna mig glad och förhoppningsfull. Men den fortsatta diskussionen, som fort nog gled in på det ekonomiska planet, släckte snart nog alla förhoppningar om en snar lösning av frågan, ty trots den rörande välviljan till förslaget som sådant, var man lika rörande enig om omöjligheten av dess genomförande för lång tid framåt, då det skulle komma att ådraga församlingen en oerhörd skuldbörda. Man hade ju att dra på skulderna för den nyuppförda kyrkan och kunde omöjligt tänka sig en ökning av dessa med kostnaderna för ett så vidlyftigt företag som ett skolbygge, hur önskvärt ett sådant än kunde synas. Resultatet av dagens överläggning i ärendet blev således, att man med ett tack till förslagsställaren - ett sådant kunde man ju alltid kosta på sig, det kostade ju inget och ökade varken sig skulder eller skatter för församlingen - beslöt att t.v. helt avstyrka förslaget. ~~utan vidare åtgärder lägga det inkomna förslaget till handlingarna. Denna~~ ~~xxxxxx~~ Kyrkostämman, som fick ärendet under sin behandling den 31 okt. samma år, 1900 alltså, beslöt naturligtvis i full överensstämmelse med skolrådets avstyrkande "att inga förändringar ifråga om skolväsendet f.n. skola ske, detta av ekonomiska skäl, huru behjärtansvärt förslaget än synes", upplyser protokollet av nämnda dato. Därmed trodde nog litet var, att frågan om skolreformen i Sävsjö var avförd från programmet för en mycket lång tid framåt, och så skulle kanske också blivit fallet, därest inte inspektör Franzèn efter halvtannat år helt oväntat ingripit och gjort slag i saken.

Folkskoleinspektör J.A.Franzèn, ursprungligen präst och skolman, hade tidigt kommit in på folkskoleinspektörsuppgiften och grånat i denna. Han var till synes en butter och barsk herre, som också, då så befanns nödigt, kunde ingripa med kraft och allvar för att rätta till vad vrångt och orätt var men var i själ och hjärta den verklige hedersmannen, som inte ville någon

syndares död men väl, då så påfordrades, ville visa vägen till bättring och rättelse. Sådan var det jag lärde känna honom under alla de år vi hade att göra med varann såväl i tjänsten som rent privatim, och det är väl därför ej underligt, att jag rent personligt kom att både högt akta och vörda honom som vän och förman. När vi först lärde känna varann, var han redan en gammal man, som tyngdes ej endast av årens utan i än högre grad av arbetets börda till följe ett omänskligt stort inspektörsdistrikt och därav följande arbete. Han hade lärt väl känna smålänningarna och visste väl om de svårigheter ett kostsamt reformarbete på skolans område framför allt å den småländska landsbygden skulle dra med sig såväl för honom själv som ej mindre för hans vänner och prästerliga kollegor, och det är rent mänskligt sett förklarligt, om han resonerade som så: "jag är utsliten och min arbetstid är snart ute, bäst är att låta det påfrestande reformarbetet anstå, tills yngre krafter komma att ta vid". Men en ny tid hade med det nya seklet brutit in även för folkskolans vidkommande med kraft, vilka inte så lätt läto sig avvisas. Krafter hade satts i rörelse, som krävde ett reformarbete av stora mått. Den liberala tidningspressen borde sätta till klutarna för att få detta arbete i gång. Tidningen Dagens Nyheter hade bland annat lätt utföra ~~satt i gång~~ en undersökning angående folkskoleväsendets ståndpunkt i Småland och kunde med klara uppgifter visa, på vilken eländigt låg ståndpunkt detta stod med sina överallt å landsbygden flyttande och i alla fall, även där fasta skolor funnos, halvtidsläsande skolor, vilka av gällande lag endast under vissa betingelser skulle få tolereras som undantags- och nödfallsformer men här hade blivit regel. Och vem var nu skulden till detta urbota förhållande? Naturligtvis i första hand statens inspekterande myndighet, folkskoleinspektörerna. Inspektör Franzèn fick rent ut sagt beskyllningen på sig, att han for omkring och bromsade skolväsendet i Småland. Det var ett hårt och förvisso orättvist omdöme, men, får man väl kanske förmoda, inte alldeles så illa ment som det var sagt. Om den berörda artikelns innersta syfte kan man emellertid inte missta sig: att bli en så kraftig väckare som möjligt för att få i gång ett välbehövligt reformarbete beträffande det ~~xxxxxxxxx~~ svenska folkskoleväsendets organisation, vilken var mer än lovligt efterbliven inom detta landskap. Anfallet hade tydligen satts in

i krigarens lovliga syfte att"såra och döda"den rådande slö- och liknöjdhet på detta område, som allt för länge behärskat skolans myndigheter av såväl lägre som högre rang, och detta anfall blev ej utan verkan, ty det blev just upptakten till det framstegsarbete på skolans område, som man sen dess haft tillfälle att bevittna och som i denna dag fortgår i allt mer stegrad takt.

Den första stöten inom vårt län sattes så gott som omedelbart in av den personligen angripne inspektör Franzèn och kom att gälla just Wallsjö skolor i Sävsjö. Att just Sävsjö kom att bli den första angreppspunkten kan ju möjligen ha berott på vetskapen om att marken där åtminstone i någon ringa mån redan blivit bearbetad, därom han var väl underrättad. Den 17 april 1902 hade inspektören kallat skolrådet i Wallsjö jämte där tjänstgörande lärare till sammanträde i Sävsjö folkskola för överläggning om skolväsendets i Sävsjö omläggning till heltidsläsning samt om därmed följande utökning av lärarepersonal och anskaffande av nödiga skollokaler. Sedan inspektören klarlagt detta och framfört sina krav på församlingen, vilka han från början betecknade som oavvisliga, begärdes ordet av skolrådsledamoten, häradshövding Ljunggren, som kraftigt opponerade sig mot de framförda kraven och förklarade sig inte kunna förstå, varför dessa framkommit just nu. Skälet måste väl vara, att den nye läraren vid skolan vore oduglig för sin uppgift, menade han. Detta var en med tydlig tillfredsställelse utdelad åsnespark åt mig av samma slag, som jag redan tidigare från samma håll fått, och än fler skulle det bli. Denna oförskämdhet renderade honom emellertid omedelbart en bister reprimand från inspektören, som indignerad förklarade, att han ej funnit anledning till anmärkning mot den nu tjänstgörande personalen vid skolan utan vore mycket nöjd med denna och att skälen till de nu framkomna kraven på skolväsendets omläggning helt enkelt berodde på statens krav på att gällande lag och förordningar rörande skolväsendet, vilka här allt för länge blivit eftersatta, numera ovillkorligen måste uppfyllas. Diskussionen blev därefter inte långvarig, och skolrådets beslut blev trots häradshövdingens protest ett tillstyrkande av inspektörens yrkande att föreläggas kyrkostämman.

I samband med det ovan nämnda skolrådsbeslutet av den 22 aug. 1900 angående småskolans avhysning från fattighuset, vilket underställts kyrkostämman, hade denna till-

satt en fyramannakommitte för utredning av frågan om föreslagen till- eller påbyggnad av folkskolan för erhållande av egen lokal där för småskolans behov. Denna kommitte hade till stämman den 23 maj 1901 inkommit med sitt förslag till omändring av gamla skolhuset i avsett syfte för en beräknad kostnad av närmare 5.000 kr. Stämman ansåg dock denna kostnad allt för stor, varför förslaget "blev med stor pluralitet förkastat". De fyra kommittenterna fingo i stället i uppdrag att för en tid av fem år förhyra den lokal i goodtemplarhuset, som redan för småskolans behov tillfälligt förhyrta av skolrådet. Där fick den också stanna kvar till hösten 1907, då äntligen nya skollokaler i Sävsjö hade efter mycket bråk kunnat iordningställas.

Från år 1901 är emellertid en liten förbättring av skolväsendet att anteckna. På framställning från mig hade oktoberstämman beslutat inrätta fortsättningsskola att hållas årligen sex veckor utan inskränkning i folkskolans lästid från och med år 1902. Denna skola för de ur den egentliga folkskolan utexaminerade barnen var visserligen ej obligatorisk men blev redan från början populär och ganska välbesökt samt värderad av såväl barnen som föräldrarna.

Fortsättningsskolans popularitet bland berörda parter blev i stort sett bestående i Sävsjö ända tills staten gjorde den obligatorisk med 2-årig kurs. Den hölls regelbundet varje år från det den inrättats med undantag av ett år, då barnantalet av någon anledning nedgick till ett så ringa antal, att det ej ansågs lönande att ha den i gång. Att denna skolform senare hos oss förlorade sin popularitet berodde säkerligen främst på dess 2-åriga skoltvång och dels på den ändrade läroplanen, som knappast kunde sägas i allo vara avpassad efter barnens utveckling och behov. Den myckna stats- och kommunalkunskapen, som lagts in i läsplanen, låg ju i stort sett över de ungas intressekrets. Det lär väl knappast vara rimligt heller att begära av en lärare, han må vara aldrig så intresserad och undervisningskompetent, att han skall kunna skapa fram bestående resultat hos 13 - 14-åringar av ett ämne, för vars tillgodogörande de nå lämplig mognad först bortåt 20-årsåldern.

Året 1902 blev för Sävsjö folkskolas utveckling ett av de betydelsefullaste för lång tid framåt genom de grundläggande beslut, som då av skolråd och kyrkostämma fattades. Efter det ovan nämnda av Inspektör Franzèn påkallade skolrådssammanträdet i Sävsjö blev det kyrkostämmans sak att ta ~~det~~ ställning

till skolfrågan, och detta skedde den 28 maj samma år, varvid inspektörens krav, vilka av skolrådet tillstyrkts, helt godkändes. För att i görligaste mån förbilliga reformen hade insp. tillstyrkt, att småskollärarinnan Ellen Malmqvist i Sävsjö förordnades till biträdande lärarinna i folkskolan fr.o. m. 19o3 års ingång med undervisningsskyldighet i klasserna 1 och 2 i folksk. och att ny lärarinna för småskolan anställdes i hennes ställe från samma tid och att lokal för den nyinrättade läraravdelningen skulle t.v. förhyras. Åt mig och sågverksförest. Sven Johansson uppdrogs att söka ordna denna lokalfråga. Det sistnämnda beslutet om lokalanskaffning lyckades det oss lösa på så sätt, att avtal träffades med ägarna till det s.k. Lilla Missionshuset om förhyrning av detta för skoländamål. Denna lokal, som var belägen där numera slakteriets besiktningsbyrå är belägen, kom att användas som skola intill dess den nya skolhusbyggnaden vid höstterminens ingång år 19o7 kunde tagas i bruk.

Den nya skolorganisationen krävde ju upprättande av nytt skolreglemente, och den 22 dec. samma år överlämnades till skolrådet sådant förslag, vilket blev av stämman antaget men på grund av klagomål satt ur kraft intill dess att domkapitlet fastställt detsamma.

Vid kyrkostämman den 1 okt. 19o2 blev förenämnda Ellen Malmqvist antagen till biträdande lärarinna i Sävsjö folkskola för kl. 1 och 2.

Slöjdundervisn. för flickor beslutas också då införas fr.o.m. början av 19o3 och blev Ellen Malmqvist antagen att handhava denna.

Den nya lärarinnan i småskolan, Anna Vide från Kråkshult, antogs den 22 dec. samma år.

Vid stämman den 1 okt. beslöts vid Torsets folkskola anställa skolstäderska. Sådan hade skolrådet på min begäran anskaffat för skolorna i Sävsjö redan hösten 1899, då jag ej ansett tillbörligt att skolbarnen skulle elda och städa lärosalarna. I Sävsjö hade frågan lösts på så sätt att ett av fattighjonen mot någon ringa ersättning fått utföra dessa arbeten. Som ett kuriosum kan erinras om att när lärarepersonalen i Sävsjö 19o4 klagade över städningen - den gamla snälla gumman, som trots att hon då var mer än halvblind fortfarande hade tjänsten kvar - beslöt skolrådet öka hennes lön med kr. 2,5o pr månad för att bereda henne tillfälle att skaffa sig städhjälp. Det var tider.

Ett annat exempel på hur skolfrågor den tiden kunde skötas må anföras. Då det gällde att anskaffa skolbänkar till den nyinrättade skolan i Lilla Missionshuset hade jag för att ge skolrådet hum om hur en för barnen lämplig skolbänk borde vara beskaffad förmått Tranås Snickerifabrik, som då till verkade den s.k. Sveabänken, att översända ~~från denna rekvirerat~~ en provbänk, som förevisades och demonstrerades. Modellen gillades och godkändes för anskaffning, men då ärendet kom inför kyrkostämman, förmenades det där, att bänken borde beställas hos en viss snickare inom socknen, som tidigare försett socknens skolor med skolbänkar och som säkert skulle göra dem billigare än fabriken i Tranås. Däremot hade jag intet att använda under vilkor att Tranåsmodellen i allt följdes, ehuru jag uttalade mina tvivel om att en snickare kunde göra 27 bänkar av denna typ billigare än en specialfabrik. En av bondgubbarna skulle ordna med beställningen i samråd med en av skolrådsledamöterna i Sävsjö, som jag hade ett visst förtroende för. I sinom tid levererade också den vidtalade snickaren de 27 bänkarna, men inte hade dessa någon som hälst likhet med modellbänken utan voro av den urgamla modell, han tidigare nån gång gjort åt församlingens skolor. När jag ville ställa beställarna till ansvar för deras handlingssätt, försvarade de sig med, att snickaren förklarat sig ej kunna göra sådana bänkar som den förevisade modellen. Jag hotade visserligen beställarna med att själva få behålla sina bänkar men var den gången rädd för att ställa till bråk, då allt för mycket rörande skolreformen fortfarande väntade på sin lösning inte bara beträffande Sävsjö utan även skolorna inom övriga delar av socknen och lät däremot udda vara jämt den gången, och jag tror, att jag handlade klokt. Hade jag den gången gått hårt fram mot de båda, socknens då kanske mäktigaste män, hade det säkert kommit surt efter både för skolan och mig. De olycksaliga bänkarna blevo visserligen använda i skolan åtskilliga år men äro numera sen länge försvunna - upphuggna till bränsle. Men när det ~~det~~ fyra år senare åter gällde att anskaffa nya bänkar, blev det utan invändningar jag fick tillstånd att inköpa sådana från Tranås-fabriken av den en gång av skolrådet och stämman godkända modellen.

Ett annat intermesso rörande skolan i Sävsjö från ungefär samma tid kan ju passa in i sammanhanget. I det nya skolreglementet hade jag fått vederbö-

rande att gå med på läsårets omläggning bl.a. i så måtto, att detta skulle sluta med examen vid vårterminens slut i st. f. som dittills vid höstterminens. Detta hade ju medfört, att det sista läsåret efter den gamla ordningen blev förlängt med ett halvår, och detta var det just ingen, som opponerade sig emot. Men denna ändring kom ju också att få viss inverkan på barnens konfirmation. Jag förutsåg emellertid denna konsekvens i god tid och resonerade med pastor - skolrådets v. ordf. och tillika konfirmationslärare om saken före konfirmandernas inskrivning det året och påvisade för honom risken av att intaga de barn i konfirmandundervisningen, som fortfarande voro skolpliktiga och ej skulle komma att utexamineras ur folkskolan förrän efter skedd konfirmation, och vi voro fullt ense om att så ej skulle ske, då det förelåg risk för att en del skulle komma att utebli från skolan efter konfirmationen om de fått vara med om denna. Tyvärr stod pastor ej i allo fast vid denna vår överenskommelse utan medgav några stycken, vars föräldrar varit tillräckligt envisa, att de skulle få konfirmeras det året, dock på vilkor, att de såväl under som efter konfirmationen skulle låta barnen fortsätta skolgången terminen ut. Så fort konfirmandundervisningen börjat, fick jag ju klart för mig hur pastor hållit överenskommelsen och förehöll honom det tokiga i saken, hälst som jag ju hade på känn, hur det skulle komma att gå. Allt gick i sin ordning tills ~~xxxx xfxxx konfixxxxxxxxxx~~ vårterminen började efter mitten av februari och fortsättningsskolans slut. Det var fyra i konfirmandundervisningen deltagande av mina skolbarn, som då uteblevo från sin skolgång. Jag anmälde naturligtvis detta omedelbart för skolrådet med anhållan att de uteblivna omedelbart genom skolrådets försorg måtte inställas till fortsatt skogång. Sammanträdet för ärendets behandling hölls den 22 febr. 1903 och blev i mitt tycke åtminstone en fullkomlig komedi. Först fick jag ju ordentligt påskrivet för min dumhet att inte kunna begripa, att konfirmationen var viktigare än skolgången och att när barnen konfirmerats de självfallet inte voro skolpliktiga m.m. i samma stil, och det framfördes t.o.m. yrkandet att jag utan vidare skulle åläggas att omedelbart utfärda avgångsbetyg åt de strejkande barnen. Först då jag tog fram folkskolestadgan och därur uppläste stadgandet om skolplikten och erinrade om att konfirmationen vore en privat an-

gelägenhet av helt frivillig natur men skolgången däremot en lagfäst plikt, började en och annan dra öronen åt sig och ana, att jag kunde ha rätt i mina påståenden. Efter mycket prat hit och dit och från vissa håll bestämda yrkanden om befrielse från vidare skolgång och sen jag bestämt sagt ifrån, att rådet fick ta konsekvenserna av sitt handlande i ärendet och att jag ej komme att vidtaga några som hälst olagliga åtgärder begärde länsman Andersson votering, vilken utföll så, att rådet med 4 röster mot 3 beslör barnens befrielse från vidare skolgång. Vid denna utgång begärde jag ordet och förklarade, att då rådet inte velat ta sitt förnuft till fånga och hjälpa till att skaffa gehör för laga bestämmelsers efterlevnad återstod mig inget annat än att påkalla högre myndigheters medverkan därtill, och jag lovade, att det inte skulle dröja länge, tills man skulle få ärendet tillbaka, men den gången blir det säkert inte med en vädjan utan med ett föreläggande, som jag hoppats kunna förskona rådet ifrån medelst min vädjan.

I skrivelse samma dag till folkskolinspektör Franzèn redogjorde jag utförligt för sakens uppkomst och läge samt skolrådets beslut och begärde hans ingripande. Redan två dar senare kom skolrådets v. ordf., komminister Hagstrand till mig och uppvisade en skrivelse från inspektören med åläggande för honom såsom vållande till barnens uteblivande från skolan att omedelbart se till att barnen återvände till skolan och ordentligt fullgjorde sin skolplikt intill dess de i laga ordning blivit från skolan utexaminerade. Pastor ville nu ha min hjälp att få saken ordnad med föräldrarna, men härtill svarade jag bestämt nej under förklaring att jag gjort mitt den gång jag träffade överenskommelsen med pastor att ej ta barnen i konfirmandundervisningen och då klart framlagt risken av en sådan åtgärd. Den, som vållat oredan, finge nu ta följderna av den, och om han inte lyckades själv, finge han ta skolrådet till hjälp.

Och därvid fick det förbli. Jag hade ingen anledning åta mig att kläda skott för hans dumheter men så mycket mer att sätta mig i respekt inför såväl honom som skolrådets ledamöter och församlingens medlemmar i övrigt, och detta lyckades verkligen över förväntan. Jag hade vid den tiden allt för väl kommit under fund med, att det här gällde att med all kraft kämpa sig fram till medborgerligt förtroende, något som socknens folkskollärare tydligen saknade efter

min företrädares i tjänsten iråkade olycka saknade, och att detta ej skulle lyckas medelst kryperi och undfallenhet stod också ganska klart för mig. Detta var ett av de första tillfällen jag egentligen haft att inför mina överordnade visa vars andas barn jag var och vad man kunde ha att vänta av mig, om man sökte kuscha mig, och jag har aldrig haft anledning att ångra mig i detta fall. Efter den dagen vidtog skolrådets mångårige v. ordf. aldrig någon åtgärd ifråga om skolans angelägenheter utan att rådgöra med mig och rätta sig efter mina anvisningar, och även skolrådet intog från detta tillfälle en helt annan attityd gentemot mig. Pastor Hagstrand fick således ensam ta på sig den honom av inspektören ålagda uppgiften att ställa till rätta med barnens skolgång - att vända sig till skolrådet med begäran om dess biträde skulle nog troligen ha bringat honom mer smälek och obehag än vad han ansåg saken värd - och om ett par dar hade jag de strejkande barnen i skolan igen, och så var den saken ur världen, säkerligen till största gagn för skolan och dess lugna arbete under min läraretid. Några svårigheter vare sig från föräldrar eller skolmyndigheter rärande skolans angelägenheter har jag sen den gången aldrig haft, som väl är.

Den 23 nov. 1902 beslöt kyrkostämman utse en byggnadskommitte för lösande av byggnadsfrågan för folkskolans behov i Sävsjö. Det blev utom mig hrr Alfr. Andersson, Otto Bolander, Sven Johansson och J.M.Sandberg, åt vilka uppdraget lämnades att med anlitande av sakkunnig hjälp anskaffa ritningar och kostnadsförslag för uppförande av nytt skolhus i Sävsjö, om möjl. att föreläggas majstämman 1903.

Efter samråd med folkskolinspektören hade vi anvisats att vända oss till byggmästaren J. Sahlström i Växjö, som enl. insp. hade god erfarenhet på skolbyggnadsområdet, och efter konferens med denne åtog han sig också uppdraget men kunde ej bli klar med förslaget så tidigt som stämman önskat, varför ärendet vid majstämman bordlades t.v. och åter kom till behandling först den 30 dec. 1903, då kommitteen hade framlagt de av hrr Sahlström utarbetade förslagen omfattande två folkskole- och två småskolesalar å nedre botten samt två lärare- och två lärarinnebostäder å övre våningar jämte ansedda nödiga utrymmen under halva huset dels för lärarpersonalen behov såsom tvättstuga och matkäll-

lare och dels utrymme för manlig slöjdsal, som senare kunde inredas, då så fanns lämpligt. Förslaget antogs då i befintligt skick, men stämman beslöt uppskjuta byggandet ett år framåt, då befintliga hyreskontrakten om de tillfälligt förhyrda skol- lokalerna ej förrän om ett år utlöpte. Detta beslut medförde, att jag, Alfr. Andersson och Sven Johansson den 21 okt. 1904 anmodades söka få kontraktet om Lilla Missionshuset förnyat på ytterligare ett år.

Den 22 dec. 1904 kommer byggnadskommitteen åter med byggförslaget till stämman, som emellertid då skjuter på dess behandling till nästa år. Den 12 april 1905 har stämman ärendet åter på bordet, denna gång med tvenne kostnadsberäkningar, dels på uppförande av trä och dels å sten (tegel) samt frågan om det gamla skolhusets försäljning. Herr Edvard Zander kom då också in med ett separat av honom uppgjort förslag till om- och tillbyggnad av det gamla skolhuset i stället för att bygga ett nytt hus. För närmare granskning av det Zanderska förslaget beslöt stämman ytterligare uppskjuta ärendets avgörande till majstämman 1905. Då äntligen, den 29 maj 1905 beslöt stämman om uppförande av ny skola enligt Sahlströms av byggnadskommitteen framförda förslag att förläggas å tomterna Gustavsborg n:r 35 och 42, vilka handl. Jacob Hammargren lovat för ändamålet försälja till församlingen. Huset beslöts skola vara färdigt till den 1 okt. 1906 och skulle för ändamålet upptagas ett 40-årigt amorteringslån å 25.000 kronor. Att låta utföra arbetet uppdrogs åt den tidigare kommitteen förstärkt med grosshandl. J.P.Carlsson.

Frågan hade, kunde det ju tyckas, förhalats länge nog, men tydligtvis i somligas tycke inte tillräckligt länge, ty beslutet överklagades. Klagandena hade emellertid inget för sina besvär, men dessa förhalade dock tiden, så att stämman måste framflytta tiden för färdigställandet av bygget till den 15 augusti 1907, och då den dagen kom, stod också ett nytt och ståtligt skolhus färdigt för inflyttning, så att skolorna kunde börja sitt nya läsår där till stor glädje för såväl barn som lärare, då dessa nu under många år måst arbeta i synnerligen undermåliga lokaler under svåra förhållanden. Av de tidigare valda ledamöterna i byggnadskommitteen hade innan beslutet gick i verkställighet två avsagt sig uppdraget nämligen J.M. Sandberg och den sist invalde J.P.Carlsson, vilka fingo som ersättare hrr Adolf Gustafsson i

Torset och järnhandl. Carl Hammargren i Sävsjö.

Det nya skolhuset, som ju enl. ritningarna skulle bli så vackert och ståtligt att skåda och därtill skulle kosta så mycket pengar skulle ju bli en verklig prydnad för samhället, måste enligt byggnadsnämnden därför läggas så placerat å tomten, att alla skulle riktigt kunna njuta av dess storhet och skönhet. Jag försökte med all min övertalningsförmåga få till stånd en sådan förläggning, att det blev utrymme för barnens lekplats å husets sydsida för att få en torr och särskilt vår och höst lämplig lekplan. Men si där räckte min övertalningsförmåga inte till, det enda jag lyckades vinna var en indragning av byggnaden fem meter innanför tomtlinjen utmed gatan. Men det räckte ju inte till någon lekplan, och därför har denna måst läggas å norrsidan till stort obehag för både barn och föräldrar likaväl som för lärarpersonalen och skolarbetet genom all den smörja barnen under de våta årstiderna dra in i lokalerna medelst sina smutsiga skodon, Detta är den numera s.k. gamla skolan, som efter många års förfall år 1951 restaurerats för en kostnad av 60.000 kr och genom byggregleringskrånglet som om sådan återställts till en värdig och vacker skolbyggnad i stället för, som ämnat varit, att likt den äldsta skolan försäljas för att få skolan samlad under ett tak å nya skolans tomt vid Djurgårds- och V. Parkgatorna. Församlingen hade nämligen år 1938 erhållit Skolöverstyrelsens tillstånd till den nämnda försäljningen i samband med godkännande av förslaget att tillbygga den nya skolan för det dåvarande behovet av skollokaler inom Wallsjö-delen av samhället, men så kom år 1939 det allmänna byggstoppet för skolorna, innan byggtillståndet hunnit utfärdas, och så blev det, som det blev. Nu, 1952, har ju lokalbehovet, särskilt efter stadsblivandet blivit ett helt annat än man under 1930-talet kunde drömma om, och just nu har man äntligen efter 14 års väntan fått byggtillstånd vid östra skolan, där arbetet under februari månad kommit så smått i gång med en del av den tillämnade tillbyggnaden av denna. Men nu har också barnantalet vuxit så, att man förutom vad som i lokalväg vinnes genom den nu medgivna tillbyggnaden allt för väl behöver även de lokaler gamla skolan har att bjuda, fastän man där numera har disponibla åtta salar i stället för de förutvarande fyra, vilket vunnits genom förvandling av hela övervåningen till lärosalar i stället för bostäder.

År 19o2 kom, såvitt vetefligt är, första gången den för Sävsjö samhälles framtida utveckling och ej minst för dess skolväsen utomordentligt viktiga och betydelsefulla frågan om en reglering av gränsen mellan Wallsjö och Norra Ljunga socknar i syfte att eliminera svårigheterna av samhällets belägenhet inom två kommuner på kyrkostämmans bord. Tyvärr gällde frågan den gången endast den kyrkliga indelningen och ledde ej heller till något resultat. Det var den då arbetande prästlöneregleringskommitteens betänkande, som förelagts stämman för yttrande. Kommitterade hade föreslagit sådan omreglering beträffande den kyrkliga indelningen, att Wallsjö församling skulle utbrytas ur N. Sandsjö pastorat för att tillsammans med den del av N. Ljunga församling, som ingick i Sävsjö municipalsamhälle, bilda ett eget paetorat med egen kyrkoherde boende i eller invid Sävsjö. Wallsjö-stämman, som tillfullo insåg behovet och nyttan av denna förändring tillstyrkte för sin del förslaget med det välbetänkta tillägget att till Wallsjö skulle läggas ej endast municipaldelen av Ljunga socken utan därtill hela den utanför den municipala delen belägna 11/32 mtl Sävsjö Kistegård samt den Sävsjö Säteri tillhöriga hemmansdelen Televad inom N. Ljunga, detta för skolvägarnas inom detta område väsentliga förkortande. Av helt naturliga skäl bestred väl N. Ljunga församling en dylik styckning av dess kommun, då dennas ekonomiska tyngdpunkt redan vid denna tidpunkt alltmer tenderade till att bli förlagd just inom det område, som föreslogs bli berövat kommunen genom den föreslagna omregleringen, och därmed kom hela förslaget den gången att förfalla. Förslaget skulle emellertid återkomma flere gånger och i allt vidare omfattning och nådde sin slutgiltiga lösning först år 1946 genom K.M:ts beslut om stadsbildningen, varvid bestämdes att hela de båda kommunerna Wallsjö och N. Ljunga skulle tillsammans bilda den nya staden Sävsjö, som därmed skulle bilda en enda såväl kyrklig som borgerlig kommun. Därmed försvunno således båda de gamla borgerliga och kyrkliga kommunerna Wallsjö och N. Ljungs och uppgingo helt i den nya Säysjö församling. Denna förändring hade emellertid dessförut underlättats genom en år 1940 godkänd ny pastoratsindelning, genom vilken de båda kommunerna skilts från varderas sin förutvarande moderförsamling, Wallsjö från N. Sandsjö och N. Ljunga från Bringetofta och bildat ett eget pastorat, benämnt Wallsjö - N. Ljunga, med kyrkoherde boende i Wallsjö inom Sävsjö samhälle, där kyrkoherdebostad

i förväntan på denna förändring redan några år tidigare uppförts och till en början varit apterad som bostad för komministern inom församlingen. Den tidigare komministraturen inom N. Ljunga hade också i väntan på den kommande förändringen flere år tidigare vid uppkommen ledighet vakanssatts, vadan inga hinder från den sidan funnos för en sammanslagning.

Ett annat mellanspel i kommunombildningsfrågan, som väckte mycket rabalder och ställde till mycket besvär och slutligen resulterade i intet, torde jag senare få anledning återkomma till.

Vid majstämman 1904 hade jag för första gången vågat göra framställning om ett kommunalt lönetillägg om 200 kr. samt om något bidrag för mig och lärarinnan Ellen Malmqvist för bevistande av årets sommarkurser i Lund. Skolrådet, som samma dag behandlat ärendet, hade avstyrkt lönetillägget till mig men tillstyrkte däremot de begärda anslagen för sommarkursbesöket med 25 kr. till oss vardera. Stämman ruckade emellertid på skolrådets förslag i så måtto, att jag mot all förmodan tillerkändes en löneförhöjning för 1904 med begärda 200 kr., och fröken Malmqvist erhöll tillstyrkta beloppet 25 kr. för uppgivna ändamålet. Beslutet var ju glädjande, och när augusti ingick inställde vi oss båda vid Lunds universitet och hade där under ett par veckor glädjen få njuta av vetenskapens frukter, behagligt serverade av universitetets lärare i en hel hop ämnen. Det blev för min del inte ett enastående besök vid universitetskurserna, jag kom i fortsättningen att bli en tämligen stadig gäst vid dessa kurser i Lund, Göteborg och Stockholm, så länge sådana höllos t.o.m. 1930.

Decemberstämman samma år beviljade kantor Ekedahl och mig utan ansökan vardera 20 kronor för bevistande av en nykterhetskurs, vilket vi också pliktskyldigast gjorde.

I dec. 1905 erhöll jag begärt tjänstgöringsbetyg för sökande av en ord. läraretjänst vid Ö. Eneby folkskola utanför Norrköping. Ansökan insändes men ledde naturligtvis ej till resultat, naturligtvis beroende på att vi voro, vilj jag minnas, 58 sökande till tjänsten, vilket i sin ordning berodde på att tjänsten ifråga avlönades med donationsmedel om 1.500 kr. årligen utöver laga lön. Sådant var ju helt enkelt mirakulöst på den tiden åtminstone.

Till oktoberstämman 1904 hade jag inkommit med begäran att få för framtiden

bibehålla det mig för 1904 beviljade lönetillägget å 200 kr, men si detta lyckades inte utan beloppet nedjusterades nu till 100 kr pr år.

År 1906 hade ju riksdagen i någon mån genom en ny löneregleringjusterat upp folkskollärarnas löner, och nu passade skolrådsledamoten Afolf Guatavsson i Torset på tillfället att upplysa stämman härom samt yrka på att det mig år 1904 för 1905 och i fortsättningen tillerkända lönetillägget å 100 kr årligen skulle indragas. Hela skolrådet med undantag av en ledamot tillstyrkte indragningsförslaget. Naturligtvis gick kyrkostämman villigt med på skolrådets förslag i detta fall som för det mesta, när det gällde att värja kommunen för utgifter. Och jag begick nu som året förut dumheten att låta mig nöja även med detta beslut. Hade jag överklagat dessa beslut, hade jag uppenbart vunnit, då stämmoprotokollet om beviljandet av löneförhöjning åt mig hade formuleringen att detta tillägg från församlingen skulle utgå "så länge jag i min tjänst kvarstod" men jag fann båda gångerna för gott att låta udda vara jämnt, då jag hade en känsla av att skolan och skolväsendets utveckling inom socknen, som nu så smått börjat röra på sig i riktning framåt, skulle komma att bli lidande, om jag "höll på min rätt" i detta fall, då man faktiskt börjat få förtroende för mig och mitt arbete inte bara innanför skolans väggar utan jämväl beträffande mitt arbete för att få till stånd en bättre sakernas ordning ifråga om skolorganisationen och vad därtill hörde. Detta förtroende ville jag inte till något pris riskera, då fick hellre de båda hundralapparna åka sin kos.

Vid samma stämma, då det nu nämnda beslutet om nedskärning av min lön blev klubbfäst, hade det lyckats mig få till stånd beslut om en ny slöjdgrupp för flickor vid Sävsjö skola med den senast antagna lärarinnan i småskolan den, fröken Anna Vide, som undervisare, och det var ju ändå ett litet framsteg. Men så kostade det ju heller inte församlingen mer än 15 kr. pr år. I övrigt fick hon uppbära stats- och landstingsbidraget till gruppen för sitt arbete.

Många stämmor och bråk med överklagningar av fattade beslut för att i det längsta fördröja det nya skolhusbygget hade sen året 1902, då frågan om nybyggnad först var före,förekommit, men hösten 1906 hade man äntligen kunnat sätta spaden i jorden för det beslutade bygget, och den 15 aug. året därpå stod byggnaden färdig för inflyttning. De tre nu befintliga läraravdelningarna fingo därmed rymliga och i allo präktiga lokaler, två större salar för fol-

skolans och två mindre för småskolans behov med särskilda kapprum till varje lärosal. Folkskolan var ju sen 1903 heltidsläsande med två läraravdelningar, men småskolan arbetade fortfarande som halvtidsläsande med en lärarekraft, då man ej dittills kunnat anskaffa lokal för dennas uppdelning och barnantalet var för stort för samundervisning. Det var vid denna tid uppe i 3o-talet och t.o.m. däröver i de fyra lägsta skolklasserna. Folkskoleinspektör Franzèn, som efter den nya skolans tagande i bruk inspekterat skolan, avlät under hösten samma år, 1907 alltså, till församlingen en skrivelse med ett uttalat tack för den nya präktiga skolan och begärde samtidigt att nu, då lokal blivit tillgänglig, även småskolan måtte göras heltidsläsande och ytterligare en lärarinna för denna anställas. Denna inspektörens skrivelse föredrogs i december för skolrådet, som tillstyrkte, och behandlades den 3o/12 av kyrkostämman, som biföll framställningen. Frampå nyåret ledigförklarades den nya småskollärarinnetjänsten ~~ledig~~ och lockade ej mindre än 39 sökande, och den 19 maj 1908 utsåg skolrådet bland dessa till innehavare av tjänsten fröken Jenny Mattsson från Jämshög i Blekinge. Från och med höstterminens början, då platsen tillträddes, var således det första stora målet vunnet: såväl folk- som småskola i Sävsjö voro heltidsläsande och kunde arbeta i nya och ändamålsenliga lokaler.

Den 30/12 1908 hade skolrådet också på inspektörens inrådan och med hans utfärdade vitsord och rekommendation beslutat söka kungl. dispens för biträdande lärarinnan vid Sävsjö folkskola, Ellen Malmqvist, att få söka och innehava ord. folkskollärarinnebefattning vid nämnda folkskolas lägre avdelning. Vid majstämman 1908 föredrogs K. Majts bifall till denna framställning med påföljd att kyrkostämman omedelbart beslutar ledigförklara den av Ellen Malmqvist innehavda befattningen som ordinarie folkskollärarinnetjänst, och den 19 okt. samma år väljes hon som ensam sökande till tjänsten. Därmed voro Wallsjö-skolorna i Sävsjö helt klara både vad organisation och lärarekrafter beträffade tills vidare. Men lavinen hade börjat rulla, och snart kommo nya skolfrågor upp.

I den s.k.yttre delen av församlingen fanns sen gammalt en fast folkskola i Torset, halvtidsläsande naturligtvis, samt en flyttande småskola, som ursprungligen ambulerat mellan fyra byar och senare mellan gamla sockenstugan vid gamla kyrkan och en liten kammare i Torsets skolhus, men då denna blivit för trång, hade lokal för des

behov förhyrts i gården Grindstorp invid uppåkravägen mellan Torset och Sävsjö, där lärarinnan också hade fått sig anvisad bostad under skolterminerna där. När hon höll skola i sockenstugan , lär hon i allmänhet få-tt bo i föräldra hemmet i Burserryd och luffa däremellan och skolan. Lärarinna vid skolan var på den tiden Kristina Roos, dotter till gamle grenadier-ent Roos, som bebodde och brukade sitt grenadiertorp beläget i burserydsskogarna söder om Wallsjö-st herrgård och kyrkan. Vägen mellan hemmet och arbetsplatsen var ju inte så vär lång, endast cirka 3 km, men hur det var med framkomligheten vintertiden var ju en annan sak, då den endast utgjorde kyrkväg för detta och ett annat litet torp fram till Wallsjö Stom, därifrån det ju alltid fanns möjlighet att ta sig fram.

Den gamla sockenstugan, som efter nya kyrkans tillkomst ej hade annan uppgift att fylla än som småskola, hade fått mer och mer förfalla, och den strax efter sekelskiftet nyblivne ägaren till Wallsjö Gård, löjtnant Åhrberg, ville tydligen gärna bli av med den som närmste granne. Om det nu var för att den verkade ovårdad eller om han ej ville ha skolbarnen springande in på knutarna låta vi vara osagt, men till decemberstämman 1907 hade han uppvaktat församlingen med en skrivelse, i vilken han vänder sig mot byggnadens användning som skollokal och förmenar, att socknen visserligen ägde såväl huset som den mark på vilken detta står, men att socknen ej hade rätt att använda stället för annat ändamål än det, för vilket det ursprungligen varit avsett, alltså som sockenstuga, och då huset numera ej behövdes för detta ändamål, erbjöd han sig köpa det för 300 kronor. Ärendet bordlades såsom ej förberett till majstämman 1908. Med bifall till Åhrbergs begäran om anskaffande inom tre år av ny lokal för småskolan vid gamla kyrkan å annan plats, beslöt stämman på mitt förslag uppdraga åt en kommitte bestående av skolrådets v. ordf., de båda kyrkvärdarna samt kantor Ekedahl att senast till oktoberstämman inkomma med utredning och förslag till den flyttande östra småskolans förvandling till fast samt beredande av lokal för samma jämte bostad åt lärarinnan.

Enligt stämmans direktiv hade den tillsatta kommitteen till stämman den 19 okt. samma år framlagt förslag om inköp av tomt för ny småskolebyggnad i Torset och framlagt ritning till småskola med lärarinnebostad i denna , och stäm

man beslöt omedelbart ge kommitteen i uppdrag att så snart inspektörens godkännande av de förebragta ritningarna vunnits gå i författning om husets uppförande samt om ö. småskolans förläggande dit i form av fast småskola, och den 25 juli 1909 omedelbart innan skolan skall tagas i bruk beslutar stämman t.o.m. att göra skolan heltidsläsande genom att anordna den enligt b-formen i gällande normalplan. Heltidsläsningen talades det ju förstås inte om den gången, men ett lagstånde beslut om skolans anordning enligt b-formen räckte ju till för det målets vinnande. Och vid oktoberstämman samma år fattades beslut om införande av slöjd för flickor vid småskolan i Torset med fröken Roos som undervisare, och samtidigt reglerades lönen lika för alla slöjdlärarinnorna till 85 kr. om året.

Efter skolrådets beslut ~~xxx~~ före maj-stämman 1908 att låta mig utreda kostnaden för införande av gossslöjd vid Sävsjö skola, vilket av stämman gillats, inkom jag till oktoberstämman med nämnda utredning beträffande lokalens i källarvåningen i nya skolhuset iordningställande för ändamålet samt inköp av ~~xxx~~ verktyg och inventarier i övrigt, vilket allt beräknats belöpa sig på 500 kr, vartill kom slöjdlärarearvode å 150 kr pr år. Stämman beslöt samma dag anslå de behövliga medlen och bestämde, att gossslöjden i Sävsjö skulle införas från nyåret 1909 med mig som lärare mot det föreslagna årsarvodet och uppdrogs åt mig att bringa beslutet och vad därmed sammanhängde i verkställighet. Själv hade jag förutom den kompetens jag vid seminariet förvärvat som slöjdlärare ökat på min färdighet i träslöjd genom att sommaren 1907 genomgå en slöjdkurs vid Nääs slöjdseminarium, och detta kanske i någon mån bidrog till församlingens villighet att inrätta gossslöjden vid min skola. På grund av den stora tillslutningen till flickslöjden i Sävsjö inrättades där en tredje slöjdgrupp med den nyanställda småskollärarinnan Jenny Mattsson som undervisare. Därmed hade alla folkskolans flickor inom församlingen, som så önskade, fått tillfälle till deltagande i slöjdundervisningen och alla lärarinnorna engagerats i detta arbete, något som särskilt för småskolans läarpersonal var väl behövligt med de usla löneförhållandena för denna lärarekategori - 300 kr i årslön - och att denna undervisning var uppskattad av hemmen visade ju den stora anslutning från barnens sida denna vunnit.

På framställning av mig och med godkännande av domkapitlet hade jag fr.

o.m. läsåret 1909 och en del år framåt fått skolrådets tillåtelse att förlägga fortsättningsskolans undervisning med halva lästiden under höstterminen i form av aftonskola med två timmars undervisning pr dag mellan kl. 6 - 8 em. fyra kvällar i veckan och den andra hälften som heldagsläsning från den 7 januari tills de stadgade 180 timmarna fullgjorts, detta för att ge såväl läraren som den egentliga folkskolans barn i min klass tillfälle till längre sommarledighet. Särskilt höstterminennas arbete blev dock med denna arbetsordning i längden för mig allt för påfrestande och till slut mer än jag orkade stå ut med, då jag hade att sköta undervisningen dels i en skolavdelning om i regel över 50 barn i den egentliga folkskolan med på den tiden 6 timmar undervisning från kl. 9 - 4, därefter två dagar i veckan slöjdundervisning 2 timmar kl. 4 - 6 och fyra dagar i veckan fortsättningsskolan kl. 6 - 8 em. Det gick några år, men när krafterna ej längre stodo bi, måste jag återgå till den gamla ordningen med hela fortsättningsskolan som heldagsläsning förlagd till tiden 2/1 - 12/2. varpå fortsättning omedelbart följde med folkskoleavdelningen fram till midsommar ungefär. Om man besinnar, att en del kommunala arbetsuppgifter också allt mer oftast mot min vilja och ej sällan mot mitt bestridande lagts på mig, vilka krävde sin tid, blev det så, att inte bara alla dagens timmar utan ofta hälften eller mer av nätterna för mig blevo arbetstimmar, torde det inte vara svårt förstå, att krafterna inte i längden ville stå bi med sådan arbetsordning.

Ännu en nyhet på undervisningens område är att notera från denna tid. December kommunalstämman 1909 beslöt på skolrådets förslag lämna hyresbidrag till en skolkökskurs, som genom hushållningssällskapets försorg skulle hållas i Sävsjö våren 1910, den första där någonsin hållits, och den kan väl sägas ha givit uppslaget till den skolköksundervisning, som så småningom och längre fram blivit inordnad i Sävsjö folkskolas arbetsprogram och numera t.o.m. blivit fullt inorganiserad i skolans arbetsplan ~~ordning~~ med egna förnämliga lokaler i stadens nya folkskola med egen anställd skolkökslärarinna och med undervisning i skolkök och hemvård för både gossar och flickor. Gossarna fullgöra nämligen numera en del av sin fortsättningsskoleplikt i denna - alltid med stort nöje, enligt vad det av såväl dem själva som av deras lärarinna och föräldrarna be-

tygas. Detta är nämligen praktiskt arbete, som de förstå att uppskatta. Och föräldrarna inte minst tyckas sätta värde på denna undervisning för pojkarna.

Man hade vid denna tid fått med i skolrådet ett par herrar, som voro rätt besvärliga, då de dels ägde förmågan att dominera och genom att låtsa en sakkunskap, som de i verkligheten helt saknade kunde ställa till rätt betydande obehag. Så lyckades de t.ex. omintetgöra ett av skolrådets majoritet tillstyrkt förslag om införandet i Sävsjö folkskola av elektrisk belysning, då samhället år 1910 tack vare ett privat bolags åtgöranden fått till stånd ett elektricitetsverk, som levererade såväl ljus som kraft för industriernas behov. Att begäran om införandet av ledningar för upplysning i lärarebostäderna den gången rönte samma öde är ju helt naturligt, men glädjen för förslagets motståndare över den då vunna segern blev inte långvarig, ty då förslaget två månader senare vid decemberstämman åter kom före gick det med glans igenom beträffande såväl skollokaler som lärarebostäder. Hade oktoberstämman det året varit motig ifråga om den elektriska belysningen, var den däremot generös i ett annat fall, då den beslöt, att lärarinnan för denåtredje flickslöjdgruppen skulle få uppbära församlingens bidrag till slöjdlönen för hela året, ehuru stats- och landstingsbidragen ej kunnat erhållas för mer än höstterminen, då barnantalet under våren ej räckt till för tre avdelningar.

Förslag hade ett par gånger väckts om att slöjden skulle göras obligatorisk för alla barnen, men detta hade varken skolråd eller stämma velat vara med om, och förslaget vann ej heller denna gång gehör, då det framfördes. Året därpå vid oktoberstämman 1911 beslöt däremot stämman på framställning av lärarinnorna Mattsson och Roos, att om någon slöjdgrupp ej bleve fulltalig för erhållande av statsbidrag, skulle för framtiden utgå full ersättning för av dess lärarinna meddelad undervisning, såvida antalet i denna slöjdgrupp deltagit i Torset minst 7 och i Sävsjö tillsammans i alla avdelningarna 40 elever. Lärarinnorna Anna Vide och Jenny Mattsson beviljades under år 1911 vardera ett bidrag av 20 kr. för bevistande av det årets sommarkurser i Lund Samtliga församlingens småskollärarinnor hade samma år begärt kommunal löneförhöjning med 150 kr pr år åt dem var. Sådan framställning från det hållet hade ju aldrig förr ifrågakommit och ansågs ju av stämmans majoritet alldele

på tok. De små lärarinnorna borde ju vara tåliga och låta sig nöja med vad riksdag och lagstiftning ansett böra räcka för dem att leva av, även om det inte utgjorde mer än 25 kronor i månaden eller 82 öre pr dag. Länsman Andersson yrkade dock på en löneförhöjning av 50 kr. och jag vågade mig på ett belopp av 100 kr. men från flere håll kommo yrkanden om rent avslag på framställningarna från såväl sökandena som oss andra, som velat i någon mån biträda deras begäran, och naturligtvis segrade avslagsyrkandena.

Liksom mångenstädes inom de småländska församlingarna hade klockare- och organisttjänsterna i Wallsjö ej varit lagligen förenade med viss läraretjänst vid församlingens skolor, varför de gamla klockarna även efter avträdandet från sina läraretjänster vid uppnådd pensionsålder brukat sitta kvar vid de kyrkliga tjänsterna till sin död eller i varje fall så länge de förmådde nöjaktigt sköta dessa tjänster. Detta förhållande brukade vålla svårighet att få sådana läraretjänster nybesatta, enär examinerade organister ej gärna ville söka en tjänst, där han ej visste när han kunde få tillträda de kyrkliga tjänsterna, som voro avsedda att förenas med läraretjänsten. Av särskild anledning hade kyrkorådets ordf. då kantor Ekedahl i Torset numera uppnått pensionsåldern som lärare, den 2 nov. 1911 kallat kyrko- och skolrådet att sammanträda för att med kantor Ekedahl förhandla om samtidigt frånträdande av de kyrkliga tjänsterna och läraretjänsten, och hade han gått med på detta mot att han under sin återstående livstid finge av församlingen uppbära ett belopp av 100 kr. årligen räknat från dagen för frånträdandet av de ifrågavarande tjänsterna. Vid kyrkostämma samma dag godkändes denna uppgörelse med Ekedahl och beslöts samtidigt att för framtiden förena dessa kyrkliga tjänster med läraretjänsten vid Torsets folkskola samt att begära domkapitlets fastställelse å detta beslut. Samtidigt fastställdes lönen för de kyrkliga tjänsterna till 200 kr. för klockaresysslan, 200 kr. för organisttjänsten och 100 kr. för skyldighet att öva och leda kyrkokör för tjänstgöring vid gudstjänsterna vid helger och vissa kyrkliga tillfällen i övrigt.

Vid ny stämma den 19 dec. samma år och efter det Pensionsinrättningen beviljat Ekedahls ansökan om lärarepension och han därför numera begärt avsked från sina innehavda tjänster från och med juni månads utgång 1912, beslöt stämman bevilja honom avsked från de kyrkliga tjänsterna från samma tid

och på tidigare överenskomna villkor samt att ofördröjligen annonsera de förenade tjänsterna lediga med förut bestämda lönevillkor.

Tjänsten, som endast lockat två sökande, blev av kyrkostämman den 3 mars 1912 tillsatt, och valdes därvid till innehavare kantor Axel Franzèn i Norra Ljunga, som innehaft densamma till år 1951, då han fråträdde de förenade tjänsterna men ännu år 1953 uppehåller de kyrkliga tjänsterna på förordnande, då Sävsjö stad numera beslutat att skilja de kyrkliga tjänsterna från läraretjänsten och att de förra skola tillsättas med innehavare med musikdirektörskompetens samt förenas med musik-oah sånglärarebefattning vid stadens skolor, när dessa tjänster hunnit samordnas.

För att återgå till frågan om omdaningen av skolorganisationen i socknen må det ju sägas, att det nog för flertalet stod klart redan från början, att den företagna förvandlingen av den östra flyttande småskolan till fast skola och dennas förläggande till Torsets by skulle komma att dra med sig ytterligare organisationsfrågor. Att den flyttande skolans ena station varit förlagd till platsen invid gamla kyrkan och Wallsjö Gård, platsen som en gång varit socknens medelpunkt och haft en rik bebyggelse men som genom tillkomsten av Wallsjö Gård, vilken någon gång under förra delen av 1800-talet bildats genom sammanslagning av alla gårdarna i den forna kyrkbyn och medfört hela där varande bebyggelses försvinnande och avfolkning, berodde säkert ej bara på att man i den gamla där kvarstående sockenstugan hade en användbar skollokal. Platsen hade säkert valts med hänsyn till att dit kunna samla småbarnen från socknens längst österut belägna bebyggelse ända bort mot Lannaskede sockens gräns, från gårdarna Knävelsby och Hulta med de många torp och småställen, som funnos kring dessa samt från Burseryds by och det från 1880-talet kring den då uppkomna bebyggelsen invid Hultagårds järnvägsstation. Att hela denna vidlyftiga räjong nu skulle bli vanlottad ifråga om skola var ju tydligt, då skolan vid Wallsjö försvann. Strax efter att detta blivit verklighet kom också från Hulta och Hultagård till skolråd och kyrkostämma en anhållan om att för detta område få en egen skola åtminstone för de mindre barnen. Den egentliga folkskolans barn hade ju tidigare fått finna sig i att gå i Torsets folkskola, men att även småskolebarnen skulle nödgas gå den för många mer än halv

mila vägen till Torset fann man onaturligt. Godsägare A.J.Carlsson å Hulta utfäste sig också att gratis ställa ett markområde till förfogande för ett nytt skolhus å hans ägor utmed vägen mot Hultagårds station, och församlingen kunde ju omöjligen uraktlåta att ta framställningen under omprövning utan tillsatte en kommitte att utreda frågan. Denna inkom också 1911 med ett förslag om uppförande å den av hrr Carlsson skänkta tomten av ett skolhus avsett för de båda småskoleklasserna samt klasserna 1 och 2 av den egentliga folkskolan för ett beräknat belopp av 3.500 kronor. Den kommitte, som avgivit förslaget hade ej haft tillgång till någon närmare sakkunskap, och vid granskningen befanns det nödvändigt att få till stånd en fullständigare utredning av ärendet. Det blev samma personer, samtliga från det berörda området, och som sakkunnig i någon mån åtminstone utökade man kommitteen med mig som dess ordf.

Redan till decemberstämman samma år hade vi lyckats få den begärda utredningen klar med ritningar och kostnadsförslag samt den skänkta skoltomten, som var alldeles olämplig och otillräcklig utbytt mot gåvobrev på annan för skolbyggnadsändamål lämpligare och tillräckligt stor tomt, men kostnadsförslaget blev ett helt annat nämligen kr. 6.665 kronor, således nära nog det dubbla mot det kommitteen förut presenterat. Stämman antog emellertid utan att knysta vårt förslag den 19 decmber 1911, dels omfattande byggande så fort ske kunde av ett skolhus inrymmande en lärosal med tillhörande kapprum och bostad för den blivande lärarinnan, samt inrättande därstädes av en skola av d-typ enligt gällande normalplan avsedd för undervisning av båda småskoleklasserna samt de båda lägsta folkskoleklasserna samtidigt av samma lärarinna. Det var just vad man begärt och främst behövde för den skolroten med dess barnantal.

De båda högsta folkskoleklasserna skulle fortfarande undervisas i Torset, något annat hade man ju ej förutsatt eller begärt, och med den rotens dåvarande befolkningsförhållanden hade en större utbyggnad av skolväsendet där förvisso ej varit ekonomiskt försvarbart. Hurudan de kommande förhållandena skulle komma att gestalta sig var ju då omöjligt att förutse. De båda kommande världskrigen kommo ju att väsentligt ändra på förhållandena även där en rad av nya industrier och därmed ökad befolkning nere i stationssamhället ha tillkommit, som krävt inrättande av folkskola av nuv. B2-typ och därtill

småskola av b-typ. Denna förändring löstes medelst uppförande av en bostadsbyggnad för läraren och lärarinnan samt lärarinnebostadens i skolhuset omändring till lärosal för småskolan, så var allt klart där.

Beträffande den här flere gånger omnämnda gamla sockenstugan vid Wallsjö är det ett par saker, som kunna vara värda att rädda undan glömskan. När kyrkostämman i maj 1908 beslutat att med bifall till löjtnant Åhrbergs begäran ~~att~~ inom 3 år ha anskaffat nytt skolhus å annan plats för därvarande småskola, kände han sig tydligen så viss om den blivande äganderätten till byggnaden, vilken han ju erbjudit sig att för 300 kr. inköpa, då den ej längre skulle användas för skoländamål, att han tog sig för att utan församlingens höran de apterade övervåningen där till sädesmagasin för gårdens behov. Hur länge han på så sätt egenmäktigt utnyttjat byggnadens övervåning har ej blivit utrett, men sista året skolan var kvar där inträffade det, att påfrestningen å bjälklagen mellan våningarna blivit för stark, så att taket i skolsalen å nedre botten betänkligt börjat bågna, och då lärarinnan naturligtvis kände ansvar för barnens liv och fruktade att en olycka skulle kunna inträffa, anmälde hon sina farhågor för godsägaren, som lovade se till vad som kunde och borde åtgöras. Döm om hennes förvåning när hon nästa morgon kommer för att börja skolan och finner att en hel hop stolpar av nyhuggna obarkade och ej ens ordentligt avkvistade granstockar inne i salen rests mot taket för att stötta upp detta. Då först blev det anmälan till skolans lokala myndighet, och såväl skollokalen som övervåningen blevo utrymda, så att skolan terminen ut kunde användas. Sådant kunde på den tiden inträffa, och inte vågade en stackars småskollärarinna på den tiden opponera sig förrän i allra yttersta nödfall och kanske knappt då ens.

Löjtnant Åhrberg hade förstås räknat med att huset då var hans, fastän något köp ju inte blivit av än, och det kom heller aldrig i hans ägo. Kanske just till följe hans här omnämnda tilltag beslöt stämman att hans gjorda köpeanbud ej skulle antagas, när man verkligen ville bli av med det, utan det lystes auktion på kåken, och denna inköptes för en betydligt högre summa av en pensionerad banvakt, som överförde timret i den till Sävsjö, där han av detta åt sig uppförde en mindre villabyggnad invid Östra Esplanaden, där den

ännu är att finna och fyller sin uppgift som bostad åt den nuvarande ägaren och hans familj. De nuvarande samhällsbor, som känna till den byggnadens tidigare öden, torde dock nu vara rätt få.

Samma årlärareskiftet vid Torsets folkskola ägde rum, 1912, beslöt kyrkostämman utföra en del nödiga reparationer å skolhus och därvarande lärarebostad enligt uppgjord plan och arbetsbeskrivning. Att låta verkställa dessa arbeten hade stämman uppdragit åt en kommitte, i vilken jämväl jag kommit med, då i kommitteens uppdrag jämväl ingick att verkställa en del arbeten vid Sävsjö folkskola. Arbetet med Torset-skolans removering hade enl. stämmans beslut överlämnats åt entreprenör. Under arbetets fortgång ansåg denne lyckats förmå majoriteten av kommitteen medge rätt för honom att i väsentliga delar ändra och förenkla arbetets utförande med frångående av arbetsbeskrivningens bestämmelser mot mitt bestridande, vilket jag rapporterade vid stämma kort därefter och frånsade mig personligen ansvaret för kommitterades åtgörande och begärde mitt entledigande ur kommitteen, vilket ock beviljades och ny ledamot utsågs. Naturligtvis vållade min anmälan en del diskussion. Att stämmans givna direktiv för arbetets utförande ej följts var det ju ingen, som ville direkt bestrida, men för rättelses vinnande i sakfrågan fick jag inte mer än dåvarande landsfiskalen på min sida, så någon rättelse blev det inte den gången. Det gällde ju bara skola och lärarepersonal, och med dem var det ju inte så viktigt.

Den nya skolan i Hulta hade tack vare godsägare A.J.Carlssons välvilja att ställa tillfällig skolloksl till förfogande intill dess den nya skolan kontraktsenligt skulle vara färdig kunnat börja redan i reglementsenlig tid, den 1 aug. 1912. Till ord. lärarinna vid denna hade antagits fru Hanna Zakrisson från Bodafors, och den 1 okt. nämnda år kunde skolan flytta in i sitt nya skolhus. Tillfredsställelsen med denna nya skolordning för den östra delen av kommunen var förklarligt nog mycket stor, då man nu slapp skicka iväg de mindre barnen så långa skolvägar som tidigare. Det hade börjat röra på sig i vår gamla Wallsjö socken beträffande skolväsendet, och även om man länge än, tyvärr, skulle få tillfälle att konstatera viss avoghet från mångas sida mot såväl skola som lärarepersonal, kunde man dock redan vid denna tidpunkt konstatera tecken på en till det bättre ändrad ståndpunkt både i ena och andra fallet. Så t. ex. tillförsäkras två av socknens slöjdlärarinnor vid december-

stämman 1912 full slöjdlön även i det fall att barnantalet i deras slöjdgrupper ej skulle uppgå till lagstadgat antal för utbekommande av statsbidrag under 1913, och detta beslut utvidgades senare att gälla även i fortsättningen för obegränsad tid framåt, och vid samma stämma befriades folkskollärarinnan Ellen Malmqvist i Sävsjö från sitt tidigare åtagande att årligen till församlingen erlägga 50 kr. för rätten att uthyra sin tjänstebostad, vilken hon ej själv hade användning för, då hon bodde i sitt hem i samhället.

Särskilt småskollärarinnorna med sina ännu ett stycke in på 1900-talet osäkra anställningsförhållanden och sina urusla avlöningsförhållanden - 300 kr kontant årslön och en ofta nog genomusel bostad - kände sig ofta kuvade och undertryckta samt vågade i allmänhet ej göra några krav gällande. Det är kanske lättare att förstå deras lott, om man delar upp den kontanta lönen på årets 365 dagar och finner, att dagsinkomsten belöpte sig på 82 öre till föda, kläder och all livets nödtorft. Ett, som vi nu kanske kan tycka löjligt men för vederbörande lärarinna då säkert inte så lustigt exempel på en liten rädd hågad lärarinnas situation kan utläsas ur ett par skolrådsprotokoll i Wallsjö just året 1912. Hon hade under höstterminen fått tandbesvär, som krävde tandläkarbehandling. Men inte tordes hon för sådant begära tjänstledighet, tandvärk räknades ju på den tiden knappast för sjukdom. Tandläkare fanns på den tiden ej inom nära räckhåll. Hur skulle hon då bära sig åt? Jo, hon sökte rätt att ge barnen en veckas potatislov liksom folkskolan hade i september månad. Och fick - avslag. Hade skolrådet vetat, vad saken verkligen gällde, hade hon säkerligen fått, inte potatislov men sjukledigt en vecka. Tandbesvären pockade emellertid på tandläkarhjälp, och det blev ingen annan råd för lärarinnan än att än en gång besvära skolrådet och då yppa den verkliga orsaken till framställningen. Ledigheten beviljades naturligtvis omgående.

Jag hade under hösten samma år av dåvarande folkskolinspektören i Göteborg, d:r Rurik Holm, uppmanats att under viss förutsättning söka vikariatet som föreståndare och lärare vid stadens uppfostringsanstalt för gossar vid Vrångsholmen i Bohuslän och begärde för den skull tjänstgöringsbetyg hos skolrådet jämte event. tjänstledighet under den kommande vårterminen och erhöll bådadera. Ansökan blev av förekommen anledning ej av, och så bra var kanske det. På mitt förslag hade för flere år sen höstterminens början framflyttat

från tidigare 1 till den 15 augusti. 1913 hade en del av barnens föräldrar begärt få höstterminens början framflyttad till den 25 aug. Det ville skolrådet ej gå med på, men genom kompromiss fastställdes början till den 20 aug, och den tidpunkten fasthöll man så länge min tjänstetid räckte och, tror jag, litet därtill.

Vid det lagstadgade sammanträdet i febr. 1913 gjorde församlingen lärarepersonal framställning om anställande av skolläkare inom distriktet, vilket resulterade i att jag och landsfiskal Andersson bemyndigades åstadkomma närmare utrednig i ärendet samt inkomma med denna. I samarbete med samhällets dåv. läkare d:r Abrehamsson verkställde vi detta uppdrag, som upptog specificerade uppgifter angående läkarens arbetsuppgifter samt kostnaderna härför jämte förbindelse från d:r Abrahamsson att åtaga sig uppdraget som skolläkare. När förslaget vid höstterminens början förelades skolrådet, vann det dess tillstyrkan men blev vid några dagar senare hållen kyrkostämma av denna avslaget trots att kostnaden för församlingen skulle ha stannat vid kr 1:50 pr barn och undersökning. Det kom att dröja endast till nästa årsmajstämma, ~~tills~~ samma förslag av stämman bifölls. Däremot godkände kyrkostämman samma dag inrättandet av ett församlings- och skolbibliotek med stationering dels i Sävsjö och dels i Torsets folkskolor och anslogs för dettas upprättande ett begynnelseanslag åt detta för år 1914 med kr. 150 samt antogs stadgar och utsågs styrelse för detta. Redan året därpå delades de båda biblioteken upp i två skilda med för vartdera fixerade anslag, som då bestämdes till 70 kr. för det förra och 30 kr för det senare för år 1915. Lönen till skolstäderskan i Sävsjö, som år 1913 reglerats till 175 kr pr år, höjdes från och med 1915 till 200 kr. och vid oktoberstämman 1915 åtager sig församlingen på lärarekårens begäran att helt gälda lärarepersonalens avgifter till såväl pensions som resp. änke- och pupillkassorna. Medgivandet var en följd av den påkomna dyrtiden, som för skolfolket ej blev på annat sätt kompenserad förrän 1918, då församlingen bewiljade vissa dyrtidstillägg och 1919, då staten äntligen också gav lärarna kompensation i samband med ny lönereglering.

Genom barnantalets i Sävsjö starka stegring de senaste åren hade man varit nödsakad att från 1914 anställa en e.o. lärarekraft i folkskolsn och därmed

delvis organisera om den till A-formen i så måtto att de två lägsta klasserna i den egentliga folkskolan erhöllo var sin lärare. Denna nya e.o.tjänst innehades fr.o.m. hösten 1914 av folkskollärarinnan Torborg Nilsson från Skagershult i Örebro län under ett läsår och fr.o.m. hösten 1915 av folkskolläraren Karl Gustav Karlström i Sävsjö intill dess beslutet av juni 1915 om att göra tjänsten till ordinarie och till denna transportera kantor Axel Franzen i Torsets skola kunde verkställas. Så skedde emellertid vid nyåret 1916, och till hans efterträdare vid Torsets skola hade redan i nov. 1915 utsetts folkskolärare K.S.V. Ekblad från Jönköping.

Fr.o.m. 1916 inrättas fortsättningsskola jämväl i Torset men inrättande av goss-slöjd därstädes, vilket jämväl föreslagits, avslogs "på grund av bristande intresse bland barnens föräldrar för denna undervisning" säger protokollet, men det dröjde ej så värst länge förrän denna undervisning kom till stånd där, sedan det visats, att det gick att inreda lokal för den å skolans vindsutrymme och en för undervisningen intresserad lärare bearbetat opinionen.

Majstämman 1916 beviljade församlingens samtliga småskollärarinnor vardera ett dyrtidstillägg av 50 kr för år 1916 samt tillsatte en kommitte med uppdrag att till årets oktoberstämma inkomma med förslag till löneregleringförsamlingens lärarekårä Det av kommitterade avgivna förslaget lände ej till något resultat, då stämman ville invänta beslut av riksdagen om dyrtidstillägg åt lärarna vid folkskolorna liksom åt statens tjänstemän, som redan tidigt kommit i åtnjutande av sådana tillägg. Tiden gick, och riksdagen vägrade enständigt att ge lärarna vid folkskolorna någon som hälst kompensation för dyrtiden utan hänvisade denna kår att söka kompensationen hos kommunerna, då kåren var kommunalanställd . Kommunerna ansågo emellertid, att då staten åtagit sig så pass stora bidrag till denna kårs avlöning som skett, ~~att~~ det vore statens plikt att i det nu inträdda läget även ge dyrtidskompensation åt denna tjänstemannagrupp. Och så stod lärarekåren där utan all hjälp med påföljd att den i de flesta fall utsattes för rena svälten. Detta hade småningom lett dithän, att allt fler av dess medlemmar, särskilt av de yngre årgångarna, lämnade sina tjänster och sökte sig in på andra förvärvsområden, där

mera anständiga utkomstmöjligheter erbjödos. Folkskolan avfolkades helt enkelt mer och mer på särskilt manlig lärarekraft, som måste ersättas så gott sig göra lät med småskollärarinnor i den mån sådana funnos tillgängliga och i många fall med folk utan någon som hälst pedagogisk utbildning. Det var således ej endast lärare och lärarinnor vid folkskolorna, som kommit i verkligt nödläge utan jämväl skolan och undervisningen, som fick sitta emellan. Först år 1919 lyckades det dåvarande ecklesiastikministern Värner Ryden att rucka på dessa ovita förhållanden och få riksdagen med på en ny lönereglering åt folkskolans lärarepersonal och i samband därmed också att låta denna komma i åtnjutande från nämnda år av kristidstillägg på sina löner. Alldeles så länge slapp lärarekåren i Wallsjö inte att vänta på hjälp, ty på lärarekårens upprepade framställningar beslöt kyrkostämman den 1o okt. 1918 att på så sätt hörsamma dess begäran, att dyrtidstillägg skulle utgå under år 1919 med ett grundbelopp för manlig lärare med 300 kr. för folkskollärarinna med 240 kr och för småskollärarinna med 160 kr , vartill kom för lärare med försörjningsplikt för barn ett tillägg av 1oo kr för ett barn och därutöver 5o kr för vart och ett av följande barn under 18 år. Lärarekåren, som grundat sin framställning på det tidigare kommitteförslaget, hade begärt 5oo kr åt folkskollärare, 3oo kr åt folkskollärarinna och 2oo kr åt småskollärarinna, men skolrådet hade ruckat på dessa grunder och ansett mera rättvist, att behovsprincipen med hänsyn till försörjningsplikten beträffande barnantalet kom till tillämpning. Att det var med tillfredsställelse och verklig glädje lärarkåren mottog meddelandet av detta beslut säger sig själv. Församlingen behövde ju utge dessa lönetillägg endast för åren 1919 och 1920, då riksdagen ju genom sitt ovan nämnda beslut samma år för de kommande åren åtog sig dyrtidstilläggen åt lärarekåren.

När det första "nya" skolhuset, numera kallat "gamla skolan" skulle planeras och byggas inom Wallsjödelen av Sävsjö, var det två ting jag med näbbar och klor kämpade för, dels en sådan utformning att skolan vid kommande behov kunde utbyggas för åtminstone ytterligare ett par lärosalar och dels , som tidigare i dessa minnen omnämnts, husets lämpligare placering å tomten än vad som blev fallet. Båda dessa två önskemål mötte emellertid kompakt motstånd. Det förstnämnda betecknades som rena galenskapen. Man hade ju dit-

klarat behovet med två lärosalar, hade visserligen nu övergått till heltidsläsning och planerat för därför behövliga fyra salar och kunde omöjligen tänka sig att ett behov av ytterligare utrymmen inom överskådlig framtid skulle kunna bli nödiga. Det blev därför också, som det blev, ett hus byggt för en folkskola av B 1-typ och för en småskola av a-typ, alltså med två salar för småskolan och två större för folkskolan och visserligen ~~för den tiden~~ ett både för den tidens förhållanden ståtligt och i flere avseenden praktiskt och bra skolhus, man skaffade sig, men byggt uteslutande med tanke på dagens behov utan all tanke på att en utvidgning kunde bli behövlig eller ens möjlig, såsom det utformats. Vad blev nu följden av detta? jo, huset togs i bruk hösten 1907, och redan fem år därefter framträdde behovet av fler lärosalar på grund av det starkt växande barnantalet, och man fick svårigheter att packa ihop de stora årskullarna barn i de befintliga utrymmena samt måste redan 1914 dela upp den lägre avdeln. af den egentliga folkskolan i två läraravdelningar med påföljd att båda småskolesalarna måste tillgripas för folkskolans behov och en av de stora salarna måste apteras för småskoeundervisningen, som då måste förläggas med förmiddagsundervisning för den ena och med eftermiddagslektioner för den andra klassen, ett långt ifrån lämpligt systen. Också hade man över sig kravet på nybyggnad, som av flere skäl ej kunde effektueras förrän i en obestämd framtid. Folkskolan hade till hälften förvandlat till A-formen och den andra hälften, d.v.s. de båda högsta årsklasserna, pockade på uppdelning i likhet med de båda lägre, men där var det ohjälpligt ~~xx~~ stopp, då lokaler ej stodo att uppbringa för en sådan uppdelning. Skolrådet träffade en överenskommelse med mig, att jag skulle intill dess nya lokaler kunde anskaffas handha undervisningen av denna omåttligt stora avdelning mot en årlig extra ersättning för ökat arbete av 150 kr., och därvid fick det förbliva intill år 1927, då den nya skolan, den nu s.k. Östra Folkskolan blivit färdig att tagas i bruk vid höstterminens början. Då först blev hela skolan ordnad enligt A-formen och såväl folkskola som småskola kunde få möjlighet att ordna undervisningen på ett för barn och lärare och naturligtvis främst för själva undervisningen fullgott sätt. Det var en för både barnens hem, barnen och för åtminstone större delen av lärarekåren påfrestande tid, då allt var splittrat och söndertrasat. Detta kom också att bl.a. ta sig uttryck i

de främst på föräldrakraven grundade försöken att ordna s.k. samlad skoldag för att åstadkomma möjlighet att ordna för hemmen med barn i skolåldern gemensam middagsmåltider, som under 1916 - 1917 gjordes men som myndigheterna vägrade godkänna. Första beslutet härom fattades i maj 1916 men upphävdes redan i okt. på grund av t.f.folkskolinspektörens anmärkningar mot beslutet. Året därpå fattades förnyat beslut om samlad läsdag vid Sävsjö skola väl motiverat med föräldraönskemålet att kunna samla barnen med föräldrarna vid dagens huvudmål samt ytterligare värdet av att med den nya ordningen kunna förlägga slöjdundervisningen i större utsträckning till dagsljustid. Kyrkostämman gick med på vissa krav från domkapitlet rörande lektionstiders och rasters längd men vidhöll huvudkravet om samlad lästid på förenämnda skäl, men det hjälpte ej.

Vad var då orsaken till det långa dröjsmålet med anskaffandet av utökade lokaler för skolorna i Sävsjö? Naturligtvis var en av orsakerna det då pågående de första världskriget men långt ifrån den enda och väsentligaste. Redan från år 1902 daterade sig upphovet till den förnämsta orsaken, vilken så småningom tagit allt större dimensioner och blivit, skulle man kunna säga, den allt mer dominerande och betydelsefullaste frågan för Sävsjö. I början av 1902 ankom nämligen till församlingen prästlöneregleringskommitterades betänkande och förslag om den kyrkliga indelningen och organisationen av N. Sandsjö pastorat, till vilket Wallsjö församling på den tiden var annex. Regleringskommitteen hade tydligen redan då observerat eller kanske gjorts underkunniga om Sävsjö municipalsamhälles tillväxt och framför allt betydelsen av dess belägenhet inom två församlingar, Wallsjö och N. Ljunga, båda belägna inom vaj sitt pastorat, Wallsjö inom N. Sandsjö och N.Ljunga inom Bringetofta pastorat samt insett, att detta förhållande, om det skulle fortsätta, vore ägnat att med samhällets fortsatta utveckling ~~skulle~~ komma att vålla samhället allt större obehag och svårigheter, som snarast borde avhjälpas eller rättare förhindras. Kommitterade hade fördenskull föreslagit vissa förändringar i såväl pastoratsindelningen som beträffande församlingsindelningen i vad den berörde Sävsjö samhälle, och då kommitterade insett, att Sävsjö samhälle tenderade att ytterligare utvecklas föreslagit att Wallsjö församling, inom vilket större delen av municipiet var beläget, avskildes från N. Sandsjö pastorat och bildade eget pas-

torat samt att den del av municipiet, som låg inom N. Ljunga församling avskildes från denna och förenades med Wallsjö församling och det nybildade Wallsjö pastorat. Detta förslag hade nu remitterats till de båda berörda församlingarna och pastoraten för yttrandens inhämtande. Wallsjöborna voro redan från början reservationslöst med på noterna, då förslagets genomförande ej blott skulle för framtiden eliminera alla de slitningar och obehag, som Sävsjö samhälles uppdelning på tvenne skilda borgerliga och kyrkliga kommuner vållade men gjorde några väsentliga tillägg i förslaget, då kyrkostämman i sitt yttrande säger, att församlingen uttalar sig för att Wallsjö församling avskiljes från N. Sandsjö och bildar eget pastorat med endast kyrkoherde boende i eller invid Sävsjö med det tillägg att, utom den del av N. Ljunga församling, som inginge i Sävsjö stationssamhälle skulle från Ljunga till Wallsjö förläggas 11/32 mantal Sävsjö Kistegård och den del av Sävsjö Säteri som benämnes Televad - detta för skolvägarnas förkortande. N. Sandsjö hade intet att invända mot den föreslagna utbrytningen ur det gamla N. Sandsjö pastoratet av Wallsjö församling. Men N. Ljunga församling hade av helt naturliga skäl så mycket mer att invända mot förslaget att stympa deras församling, hälst som dess ekonomiska tyngdpunkt alltmer tenderat att bli förlagd just till den lilla del av församlingen, som föreslagits att bortamputeras. Dessa olika yttranden från de båda församlingarnas sida kom att bli orsak till mångåriga och mycket långdragna behandlingar av ärendet, innan det slutliga avgörandet föll, vilket skedde först, vill jag minnas, år 1923 och då med helt negativt resultat, d.v.s. allt skulle förbli vid den gamla ordningen. Ärendet hade under tiden dansat runt mellan en hel rad av myndigheter och de berörda kommunerna och varit föremål för en hel rad uppvaktninger hos myndigheterna från de båda kommunernas sida, dock mest från Ljungaborna, som i det längsta kämpade energiskt för sin lilla kommuns fortbestånd oskårad. Snart nog stod det klart för båda parter, att enda vägen till lösning av frågan var en frivillig överenskommelse om sammanslagning av de båda kommunerna till en enda kyrklig och borgerlig kommun och grunden till ett beslut härom lades också vid ett sammanträde i Sävsjö i närvaro av folkskoleinspektör Per Thomè i Jönköping samt valda representanter för de båda församlingarna, och då den överenskommelse, som därvid träffades, kort därefter

konfirmerades av de båda församlingarnas stämmor, drog man på båda hållen en lättnadens suck i den förvissningen, att allt nu var klart och att man bara hade att invänta kungens stadfästelse på den gjorda överenskommelsen, men det skulle märkligt nog, tyvärr sade då de fleste både Wallsjö- och Ljungabor, dess bättre hade väl då en och annan, främst de bland den tidens Ljungabor, som genom diverse intriger smygvägen lyckades i sitt uppsåt att omintetgöra det hela och vända resultatet till = O. Jag och många med mig ha senare, visserligen då djupt besvikna över utgången, räknat händelsen som en vinst för Sävsjö, ty det mål Sävsjö-borna efter nederlaget 1923 småningom satte upp för sig - Sävsjö skall bli stad - och därefter målmedvetet kämpat för att nå fram till och som verkligen vanns och förverkligades den 1/1 1947, torde näppeligen så snabbt kunnat vinnas, därest den beräknade sockensammanslagningen 1923 kommit till stånd. De förnämsta skälen till en stadsbildning skulle då ha saknats. Det är förklarligt, om allt planerande av skolhusbygge, ordnade fattigvårdsförhållandena m.m., som stod för dörren både inom Wallsjö och N. Ljunga under den långa utredningstiden och i väntan på beslutet i sockensammanslagningsfrågan fick vänta på sin lösning, tills den stora frågan blivit klar och vi fått säkra besked om vad vi hade att planera för, antingen endast för våra egna behov eller för de båda sammanslagna socknarnas gemensamma behov. Efter beslutets kungörande sattes planeringsarbetet i gång 1924 beträffande nytt skolhusbygge, och det tog ju sin tid, hälst som socknarna nu ej längre fingo bestämma ensamma i sådana frågor, efter det att staten åtagit sig ta del i kostnaderna för skolbyggen och därför genom sina myndigheter krävde medbestämmanderätt. 1925 sattes emellertid spaden i jorden för påbörjandet av uppförande av nytt skolhus, planerat för uppförande i etapper efter påkommande behov. och i augusti 1927 stod första byggnadsetappen färdig att tagas i bruk. Man hade fått lära sig, vad en försummad planering för framtiden kunde föra med sig, och nu var det ingen som klagade över att den nya skolhusplaneringen gjorts för ett behov av 12 lärosalar förutom en hel del övriga för undervisningen nödiga utrymmen gjorts upp i ett sammanhang och det hela ordnats så, att man i första etappen uppfört endast dagsbehovet fyra nya lärosalar jämte en del för dessa nödiga utrymmen. Nu ansåg man allmänt klokt handlat och knystade inte över onödig förtänksamhet.

Redan ett årtionde efter det den nya byggnaden tagits i bruk, hade emellertid behovet av utökade lokaler för skolorna i Wallsjö-delen av Sävsjö gjort sig påminda, och det gällde att bygga ut en andra och event. samtidigt en tredje etapp, men allt tar ju sin tid då det gäller större allmänna företag hälst då, som det ovan erinrats, staten skall vara med i spelet, men i slutet av 1938 hade man dock kommit så långt, att det endast gällde att få finansministerns godkännande och underskrift på byggnadstillståndet. Detta lät emellertid vänta på sig, och när beskedet slutligen någon gång under sommaren 1939 kom, innehöll detta i stället för det väntade och av myndigheterna i övrigt utlovade byggnadstillståndet kort och gott ett kort meddelande om att regeringen till följe tidsläget och det emotsedda krigsutbrottet stoppat alla planerade skolhusbyggen och däribland Sävsjö-skolans utbyggnad för obestämd tid. Så stod man där igen lika illa ställd som man varit en del år tidigare i brist på nödiga skollokaler, och nu hade man snart inte blott den egna socknens barn att tänka på utan snart nog , efter stadsblivandet, jämväl den andra socknens, N. Ljungaskolans barn, för vilka behovet av utökade lokaler var lika trängande. Någon tillfällig hjälp i lokalnöden lyckades man ju åstadkomma genom att inreda lärosalar i den utrymda bostadsvåningen i Gamla skolan, men det var ju en nödutväg och ej alls någon tillfredsställande lösning av problemet. Först in på 1950-talet kom äntligen efter massor av påstötningar och uppvaktningar medgivande om utbyggande av andra byggnadsetappen vid Östra skolan, då betydligt utvidgad genom tillägg av helt ombyggd vindsvåning med utrymmen för lärosalar där i stället för tidigare där påtänkta lokalutrymmen för kvinnlig slöjd, tandkliniklokaler m.m., varpå slutligen till julen 1952 tillstånd gavs att uppföra etappen för gymnastiklokal, skolbad och toaletter i den avsedda flygeln. De nya lärosalarna hade kunnat tas i bruk från höstterminen 1952, och ett år därefter stod jämväl gymnastikflygeln med sina utrymmen i två våningar färdig att tagas i bruk, så att det hela hösten 1954 kunde högtidligen invigas. Nu återstår emellertid att ta ihop med nybyggnad vid den tidigare s.k. Ljungaskolan, numera Västra skolan kallad. Efter stadsblivandet existera nämligen vare sig Wallsjö eller Ljunga. utan de tu äro nu ett nämligen Sävsjö stad och vad det kyrkliga angår Sävsjö församling. Av de båda gamla socknarna Wallsjö och N. Ljunga återstår numera vad de gamla sockennamnen

beträffar i fråga om Wallsjö endst de båda sockenkyrkorna, den gamla och den nya, som ännu förunnats nämnas med Wallsjönamnet samt Wallsjö herrgård invid gamla kyrkan, som på sin tid efterträtt den där en gång befintliga Wallsjö kyrkby, och den ej långt därifrån belägna ecklesiastika egendomen Wallsjö Stomhemman. Vad beträffar N. Ljunganamnet är detta fortfarande fäst vid den gamla sockenkyrkan samt den kring denna grupperade N. Ljunga kyrkby. Annars är allt numera Sävsjö stad vad båda socknarna beträffar, inom vilka de gamla av ålder förekommande bya- och gårdsnamnen helt naturligt leva kvar som "enskild egendom".

Efter denna utvikning rörande skolbyggnads- och kommunsammanslagningsfrågorna kan det vara på tid att återgå till händelseutveckligen beträffande Wallsjö skolor och är då att närmast anteckna, att man 1918 beslutar låta det elektriska ljuset komma Torsets skolor och lärarebostäder till gods i och med att därvarande belysningsförening tillkommit och trätt i verksamhet. Vidare beslöts samma år göra församlingens fortsättningsskolor obligatoriska, vilket ju innebar ett framsteg.

Lärarinnan vid småskolorna i Sävsjö, Jenny Mattsson, hade i slutet av detta år erhållit transport till Ronneby skolor, varvid skolrådet beslöt att förflytta lärarinnan i Hulta skola, fru Hanna Zakrisson till Sävsjö som ersättare för den avflyttade fröken Mattsson, förklarade tjänsten I Hulta ledig och valde till denna tjänst fröken Elsa Magnusson, som tillträdde vid vårterminens början 1919..

Den fröken Ellen Malmqvist vid Sävsjö folkskola upplåtna lärarebostaden därstäden, som såsom tidigare nämnts denna ej haft användning för utan med församlingens medgivande hyrt ut till annan peson, fick församlingen efter beslutet att förflytta kantor Axel Franzèn till Sävsjö själv behov av för att bereda honom tjänstebostad å hans nya tjänsteort. Avtal träffades därför under 1919 med fröken Malmqvist om att hon skulle avstå från den nämnda bostaden mot en kontant hyresersättning av kr. 560 pr år, och den dåv. hyresgästen uppsades, varpå bostaden överläts till kantor Franzèn fr.o. m. 1920.

Samma år reglerades slöjdlönerna för lärarepersonalen att utgå med för lärare i manlig slöjd ~~med~~ 250 kr och för kvinlig slöjd med kr 200 pr slöjdgrupp och år.

år 1919 erhöll även skola och lärarebostad i Hulta förmånen av elektrisk belysning, och oktoberstämman nämnda år tillsatte en kommitte med mig som ordf. att verkställa utredning angående fortsättningsskolornas inom distriktet anordnande vid de olika skolorna enligt de nya bestämmelser , som om dessa skolor samma år utfärdats.

Wallsjö skolor hade år 1919 att notera tvenne mycket betydande förluster beträffande skolväsendets ledning i och med att skolrådets och kyrkostämmans ordförande, kontraktsprosten och kyrkoherden i N. Sandsjö och Wallsjö, Fingal Bergqvist den 17 februari samt skolrådets till tjänstetiden äldste och för skolväsendet inom församlingen kanske mest förstående och intresserade ledamot, landsfiskalen Alfred Andersson i Sävsjö den 25 februari avlidit. Särskilt prosten Bergqvists fenomenala parlamentariska förmåga att som ordförande såväl vid stämmor som andra sammanträden med alltid orubbat lugn och sans även i de mest upprörda situationer kunna leda och samla de stridiga viljorna till eniga och kloka beslut gjorde honom till en nära nog oersättlig tillgång, som ej nog kunde värdesättas. Att ärendena beträffande skolväsendets i Wallsjö reformering under hans ledning kunde leda fram till så goda resultat som skedde var ovedersägligen hans förtjänst. Tyvärr gick han mänskligt att döma allt för tidigt ur tiden, bortryckt av den då grasserade s.k.spanska sjukan. - Landsfiskal Andersson, som under en tjänsteresa i Malmbäck helt hastigt och oförberett bortrycktes under ett besök i Malmbäcks prästgård, drabbad av hjärtslag, var ju åtskilliga år äldre och hade ej många år kvar till pensionsålderns inträde. Båda dessa mäns bortgång kändes för skola och församling som stora förluster.

Landsfiskal Andersson fick den 13 mars till efterträdare som ledamot av Wallsjö förenade kyrko- och skolråd handlanden A.M.Rosèn i Sävsjö.

Den 17april samma år hade kyrkostämman att upptaga till behandling av särskilda kommitterade överlämnat förslag till överenskommelse med N. Ljunga församling angående vilkoren för en sammanslagning av Wallsjö och N. Ljunga till en församling och ett pastorat benämnda Wallsjö - N.Ljunga fr.o.m. den 1 jan. 1920 eller så fort ske kunde, och att dess kyrkoherde skall vara bosatt i Sävsjö municipalsamhälle. Kommitteen, som utarbetat förslaget, utgjordes av mig som ordf. samt ingeniör Vilh. Sandström, fabrikör J.A.Jonsson och kommunal-

ordf. Carl Sandberg som ledamöter från Wallsjö församling jämte ett lika stor antal från N. Ljunga. Av ovannämnda ledamöter träffad överenskommelse med därtill av N. Sandsjö församling utsedda representanterna för ~~xxxx~~ nämnda församling, kyrkovärdarna A.R.Rosenqvist och Fabian Andersson, angående Wallsjö församlings skiljande från Norra Sandsjö i och för den ifrågasatta nya pastoratsbildningen överlämnades samtidigt. Att fullfölja ärendet i vad rörde frågan om de båda församlingarnas sammanslagning till en kyrklig och borgerlig kommun samt att till Kungl. Maj:t ingiva framställning härom uppdrogs åt den kommitte, som dittills omhänderhaft ~~xxxxxxxxx xxx~~ ärendet. Redan en månad senare beslöt kyrkostämman, att pastorsexpeditionen skulle förläggas till Sävsjö, den hade ända dittills varit förlagd till N.Sandsjö prästgård, och beslutet innebar således en stor lättnad för församlingsborna.

Redan år 1914 hade som tidigare omnämnts folkskolan i Sävsjö på grund av det starkt ökade barnantalet där delvis övergått till A-formen genom uppdelning av dess lägre avdelning på två lärarekrafter, under det att den övre avdelningen ännu och långt därefter på grund av lokalbrist måste behålla samundervisning för dess båda klasser trots att barnantalet även i dessa var omåttligt stort. I juli 1920 hade skolrådet emellertid fått en framställning från Sävsjö Husmodersförening med begäran om fullständig övergång för alla klasserna till A-formen vid Sävsjö-skolan. Skolrådet, som ej såg någon utväg att anskaffa för denna anordning nödvändig lokal, hade inget annat råd att ge en blivande stämma i ärendet än att skjuta på frågan tills ärendet om sockensammanslagningen blivit avgjord. Att sätta i gång med skolhusbygge innan så skett var ju ej tänkbart, då man ej dessförinnan kunde få någon klar överblick angående det kommande lokalbehovet. Det blev således ett enhälligt avstyrkande till vidare, vilket ock hade till följd, att ärendet ej fördes fram till oktoberstämman, vilket annars varit avsett. Däremot beslöt denna stämma en omreglering av skolstäderskornas avlöningar och fastställde dessa till: i Sävsjö 500 kr. i Torset 250 kr. och vid Hulta-skolan till 75 kr. pr år.

Vid samma tillfälle valdes till ord. lärare vid Torsets folkskola folkskoläraren Georg Lundberg, som då ett år där varit tjänstgörande som vikarie för skolans ord. lärare Ekblad under dennes tjänstledighet för tjänstgöring å annan ort men nu där vunnit ordinarie anställning och avgick från tjänsten i Torset.

För att kunna genomföra den 1914 skedda uppdelningen av klasserna 1 och 2 i den egentliga folkskolan och således för dessa införa A-formen hade det varit nödvändigt att införa duplicering för de båda småskoleklasserna, som således undervisades i samma lärosal olika timmar under dagen, hade man utverkat medgivande att få för dessa klasser inskränka undervisningstiden till 24 timmar pr vecka, vilket domkapitlet då medgivit. Då någon lösning på sammanslagningsfrågan ännu ej kommit till stånd, måste man ånyo hos domkapitlet göra framställning om att få fortsatt rätt att tillämpa den förkortade lästiden för småskoleklasserna, vilket också medgavs. Vid ett extra sammanträde med skolrådet den 31/7 samma år beslutar detta, "bekymrat över risken för vårt folks avkristnande genom den förkortade tiden för kristendomsundervisningen i skolorna samt med instämmande i Allmänna svenska prästföreningens och en del riksdagsmäns framställning i ärendet, att tiden måtte utökas till minst 3 veckotimmar i detta ämne och därom omedelbart genom ordf. översända protokollsutdrag till de opponerande att bifogas övriga församlingars framställning i ämnet!" Det kan ju ha sitt intresse att se, vad de hittills gjorda förbättringarna inom socknen haft för inverkan på skolstaten från sekelskiftet fram till år 1920. 1900-års skolstat slutade å kr. 3328:45, och den i oktober 1920 fastställda staten för år 1921 visar en summa av 31.324: kr., således en nära tiodubbel summa mot tjugo år tidigare. Men så hade också en betydande utbyggnad av socknens skolväsen under dessa år ägt rum. ~~Men så hade ju också~~ En betydande utbyggnad av samhället och dess ekonomiska möjligheter att bära dessa och andra kommunala utgifter hade också ägt rum under tiden. Såväl handeln som industri, de båda främsta grundpelarna för ett samhälle av Sävsjös karaktär, hade nu åter börjat få luft under vingarna och voro stadda i väl än så länge allt för försiktig och trevande men dock frammarsch och utveckling efter den starka depressionstiden före och i början av 1900-talet, då missmodets ande helt syntes dominera och så gott som all företagsamhet vara bortblåst efter de missöden och olyckor samhället under de båda sista decennierna av 1800-talet varit utsatt för.

För att ingen skall tro att den ovan angivna skolstaten för år 1900 var exceptionelt låg det året kan till jämförelse omnämnas, att skolstaterna för åren 1898, ~~1899~~ och 1899, slutade å resp. 3.483,33 och 3.516,65 kr.

Till oktoberstämman samma år hade lärarekåren begärt att få behålla sina dittills utgående dyrtidstillägg, men dessa röko nu all världens väg liksom ett av en skolrådsledamot framfört förslag om visst dyrtidstillägg för 1921 till de gifta lärarna, trots det att dyrtiden då ännu inte på långt när var avvecklad.

I juni 1922 beslöt kyrkostämman på därom från Hulta-rotens folk framställ ningen om att skolan i Hulta skulle förändras till fullständig folkskola, d.v.s. att även de båda högsta klassernas barn, som dittills måst gå till Torsets skola, skulle få sin undervisning i Hulta-skolan. Med hänvisning till att det ~~lyckats genom~~ förhyr~~ning av~~ en ledig lokal för skolan invid Hultagård för skolbruk, skulle skolan i föreslagen form kunna komma i gång redan från höstterminens början, om den därvarande lärarinnan anförtroddes under~~vis~~ ningen för alla klasserna intill dess församlingen genom vidtagna förändringar av det befintliga skolhuset i Hulta hunnit bereda egna lokaler för undervisningen och annan lärare för den egentliga folkskolan hunnit anställa. Kyrkostämman antog förslaget i dess helhet och beviljade lärarinnan som ersättning för det merarbete hon genom den utökade tjänstgöringen ålades med 100 kr. pr termin, så länge hon hade att bestrida hela undervisningen vid skolan. Samtidigt tillsattes en kommitte under mitt ordförandeskap att inkomma med förslag till nödiga åtgärder för Hulta-skolans omdaning till fullständig skola för såväl folk- som småskolebarnens undervisning där.

Uppdraget hade lämnats oss den 27 juli, och redan till ordinarie oktoberstämman samma år hade kommitterade framlagt sin utredning angående omorganisationen av skolväsendet inom östra delen av församlingen avsedd att genomföras från 1923 års ingång, vilket visade sig möjligt genom att såväl skolrum som lärarinnebostad t.v. förhyrdes i närliggande lokaler intill dess ny lärarebostad för lärarinnan och en blivande manlig lärare vid folkskolan hunnit uppföras samt den förutvarande lärarinnebostaden i skolhuset ombyggts till småskolelokal. I den således nyinrättade fasta folkskolan i Hulta skulle alla skolbarn i hela östra roten därefter få sin undervisning med heltidsläsning. Det framlagda förslaget blev av kyrkostämman enhälligt antaget och var kostnadsberäknat till kr. 14.150 att upplånas. Så hade därmed skolfrågan i sin helhet inom denna del av socknen fått en nöjaktig lösning till sto

tillfredsställelse för hela befolkningen inom denna ganska stora skolrote, som så länge varit mer eller mindre vanlottad i fråga om skolväsendet. Det har dess bättre visat sig, att den senaste planläggningen för skolan i Hulta varit till fyllest för detta område under alla de 33 år, som sen dess gått till ända trots det under senare tid genom ett flertal industriers och därmed en ökad folkmängd inom Hultagårds stationssamhälle tillkommit. Hulta-skolans tillkomst medförde ju också en betydande avlastning för skolan i Torset till gagn för undervisningen vid denna och bidrog därmed i sin mån till möjligheten att så småningom även vid dennas folkskoleavdelning utan nybyggnadsbehov genomföra heltidsläsning. Småskolan där hade ju redan från det den blev fast skola där och erhållit egna lokaler gjorts till heltidsläsande.

Då lokalbristen för skolan i Sävsjö genom för varje år tillväxande folkmängd blev allt mera trängande och besvärlig, beslöt oktoberstämman 1922 att som en förberedande åtgärd i förväntan på det besked i sammanslagningsfrågan, som ju måste komma, redan då tillsätta en kommitte med uppgift att avgiva förslag angående lokalbristens avhjälpande genom ny- eller tillbyggnad för Sävsjö-skolans behov. Ordf. i kommitteen blev jag med hrr J. Ringius, Carl Hammargren och A.M.Rosèn, alla i Sävsjö, samt Gunnar Sandberg i Sikanäs som mina medkommittenter. Ett förslagsanslag för anskaffande av ritningar dels för skolhusbygget i Hulta jämte övriga utredningskostnader ställdes till vårt förfogande. Redan i febr. 1923 hade stämman att ta ställning till frågan om lokalfrågans i Sävsjö lösande på grund av genom skolrådet anskaffade 4 alternativa förslag till till- och nybyggnad å den nu s.k. gamla skolans tomt, men då intet av de av arkitekt Nissen i Stockholm avgivna förslagen ansågs lämpliga, eftersom de enbart avsågo att täcka det tillfälliga behovet, återremitterades ärendet till skolrådet för ny utredning samt tillsatte vid ny stämma d. 15 mars en ny kommitte med mig som ordf. att inkomma med nya förslag och ställde nya 500 kr till vårt förfogande. Och så gällde det för den nya byggnadskommitteen att ta nya tag för att om möjligt få skolhusfrågan i Sävsjö ordnad. Redan i september 1921 hade skolrådet till chefen för ecklesiastikdepartementet ingivit en starkt motiverad och kraftigt betonad framställning om nödvändigheten av att frågan om socknensammanslagningen skyndsamt måtte avgöras, då Wallsjö står inför tvånget att

lösa sin skolhusbyggnadsfråga i Sävsjö, och i oktober samma år hade distriktets folkskoleinspektör inkommit med yrkande om uppdelning av högre avdelningen vid folkskolan i Sävsjö - klasserna 5 och 6 på två lärareavdelningar samt om omreglering av skolväsendet i Torset och Hulta-områdena med heltidsläsande skolor i båda dessa områden. Reformerandet av Hulta-skolan kom ju till stånd snart nog, som ovan nämnts, och därmed var ju vägen banad ~~även~~ för införandet av heltidsläsning även i Torset. Beslut hade jämväl fattats i augusti 1922 om införande av slöjd för flickor vid Hulta-skolan. och redan ett år dessförinnan beslöts efter medgivande av Skolöverstyrelsen och inspektören enligt tidigare ingiven ansökan om utökande ~~xxxxxxxx~~ av tiden för kristendomsundervisningen i distriktets folkskolor till tre veckotimmar, och skulle tiden för dessa tagas från gymnastiken, då lokaler för denna saknas vid alla skolorna.

För att kunna tillmötesgå inspektörens krav på uppdelning av klasserna 5 och 6 på två lärare i Sävsjö skola hemställer skolrådet i mars 1922 om rätt att inskränka dessa klassers lästid till 24 veckotimmar för att kunna duplicera med dem i samma lärosal å skilda tider samt anställer efter erhållet tillstånd för duplikationen fr.o.m. vårterminen 1923 en e.o.folkskollärare (Henning Fries) , som även får en nyinrättad slöjdgrupp att undervisa vid skolan. Till e.o. innehavare av den belutade lärarebefattningen vid Hulta skola antar skolrådet folkskollärarinnan Ingrid Elwing från Stora Tuna fr. o. m.höstterminen 1923, och redan vid samma års slut antages hon som ordinarie fr.o.m. 1924, och den 25 maj 1923 vinner den förutnämnde e.o.läraren vid Sävsjö folkskola Henning Fries ordinarie anställning vid skolan med rätt att från den 15 okt. samma år tillträda min dittillsvarande bostad i skolan, då jag nämnda dag skulle överflytta till min nyuppförda bostadsfastighet vid Djurgårdsgatan. Hyresersättningen till mig fastställdes samtidigt till 750 kr pr år för överlåtande av min naturalön, bostad och bränsle, åt den nyvalde läraren. Den 3 september samma år beslöt stämman ordna fortsättningsskola fr.o.m. 1924 vid folkskolan i Hulta, och nämnda dag, ~~Vid oktoberstämman 1923~~ fastställes kommitterades förslag till reglemente för såväl Hulta som Torsets folkskolor som B-2 skolor med heltidsläsning, varmed landsbygdsdelens skolor alla blivit heltidsläsande och fått den bästa skolform, son de där rådande förhållandena gärna kunde tänkas medge än så länge. Man hade t.o.m. ordnat för manlig slöjd vid Hulta-skolan, och sådan blev snart också ordnad i Torset,

Redan vid behandlingen inom den första kommitteen av det Nissenska byggnadsförslaget av 1922 för nybyggnad åt Sävsjö folkskola, hade jag förfäktat den meningen, att den dåvarande skoltomten vore för liten för att kunna inrymma behövliga skollokaer för samhällets behov utöver det då föreliggande behovet, och att man därför borde se sig om efter ett större tomtområde, som ej vore svårt att finna, med möjlighet att ge plats för en med tiden behövlig utökning av lokalbehovet. Då man dessutom nu stode inför folkskolans omläggning till A-form i dess helhet, hade man genom nybyggnad möjlighet att få för denna skolform lämpade lokaler, vilka ej vore till finnandes i den befintliga byggnaden, där folkskolesalarna voro utformade för B-1 formen med två klasser i varje undervisningsavdelning, samt att de årliga driftskostnaderna kunde väsentligt förbilligas genom att få så mycket som möjligt samlat under ett tak, så långt lämpligt vore. Dessa skäl accepterades också av stämman, som gav den nytillsatta kommitteen fria händer i dess fortsatta utredningsarbete såväl i fråga om tomtfrågan som i övrigt. Ett för skolbygge lämpligt område fann kommitteen snart i samhällets östra del, i kvarteret Karbasen, där bebyggelsen endast tagit i anspråk två av det stora kvarterets sidor och den återstående delen mindre väl lämpade sig för bostadsbebyggelse på grund av de blivande tomternas allt för stora djup. Det tillgängliga området omfattande de 11.000 kvm gav ju utmärkta möjligheter och ansågs gott räcka till för både en betydligt utökad folkskola och för en blivande realskola, som man redan då visste sig få behov av, och området kunde för skoländamål förvärvas från municipalsamhället för det mycket billiga priset av 75 öre pr kvm, varom preliminärt kontrakt uppgjordes. Kommitteen gav därefter arkitekt A. Winnar i Växjö i uppdrag att upprätta förslagsritningar till ett skolhus beräknat för A-skola med dubbla klasser, alltså fyra småskole- och åtta filkskoleklasser, utrymmen för gymnastik och bad, för goss- och flickslöjd samt tandklinik för skoltandvården m.fl. erforderliga utrymmen, det hela dock så planlagt, att det kunde utbyggas i mån av behov i fyra etapper, med specialritningar för den första etappen omfattande fyra folkskolesalar, ett materielrum och ett lärarerum samt slöjdsal för gossar jämte pannrum för centralvärme, bränslerum m.fl. nödiga utrymmen i källarvåningen och kostnadsberäknat till 60.000 kr. Byggnaden var avsedd att uppföras av tegel.

När kommitteförslaget med åtföljande handlingar kom till skolrådet, blev det där tillstyrkt med reservationer dock av två ledamöter, som i stället talade för det av en tidigare stämma förkastade förslaget om tillbyggnad av gamla skolan, och detta bådade ju strid vid den efterföljande kyrkostämman den 10 december samma år, vilken dock med 116 röster mot 24 (reservanterna i skolrådet) antogo det nu föreliggande förslaget, beslöto inköpa den föreslagna nya skoltomten och där t.v. uppföra den första etappen av det nya skolhuset enligt arkitekt Vimans föreliggande förslag samt för de båda nybyggnaderna i Sävsjö och Hulta upptaga ett gemensamt lån å kr. 85.000 kronor, ~~och gav kommitteen~~, ~~som handhaft frågan hittills att som byggnadskommitte fullfölja stämmans beslut~~. Regeringens beslut i sammanslagningsfrågan hade nämligen då meddelats några månader tidigare, och ärendet hastade ju av skäl, som ovan angivits, men så snabbt skulle verkställigheten ej komma att ske, ty motståndarna till nybyggnaden sörjde tydligen för att färhindra verkställandet så länge det gick. Beslutet överklagades nämligen, och ny stämma i ärendet hölls redan i januari 1924 för de icke klagandes hörande, därvid denna i en amper skrivelse med fullständig utredning och med klarläggande bevisning om klagandenas illvilliga avsikt att med falska och rent lögnaktiga uppgifter ha försökt förvilla allmänhetens omdöme i det ifrågavarande ärendet beslöt med kraft och allvar tillbakavisa klagandenas uppgifter och vidhålla det fattade beslutet. Klagandena fingo avslag på sina besvär men fullföljde ärendet till K. Majt., och ny stämma för ny förklaring hölls i ärendet den 28 april, därvid det tidigare fattade beslutet vidhölls. Även i högsta instans förlorade klagandena, men detta drog ju ut på tiden, och först på våren 1925 kunde bygget på Östra folkskolan första etapp sättas i gång, vilket hade till följd, att skolan där kunde börja sitt arbete vid början av höstterminen 1927.

I november 1924 beslutar stämman efter framställning av lärarepersonalen om obligatorisk läkarundersökning av samtliga distriktets skolbarn fr. o.m. deras andra skoltermin.

Den 26 jan 1925 som först hade kyrkostämman kunnat tillsätta byggnadskommitte för skolhusets uppförande med mig som sammankallande, och denna fårdå bemyndigande att anskaffa ~~detaljritnin~~ detaljritningar och erhöll för detta

ett förslagsanslag å 2.000 kronor. Samme arkitekt som uppgjort förslagsritningarna fick uppdraget att fullfölja uppgiften samt att leda och kontrollera arbetet under dess gång.

Kyrkostämman den 23 okt. 1926 beslutar förändra fortsättningsskolan i Torset från allmän till yrkesbestämd för jordbruk fr.o.m. 1927.

Oktoberstämman 1930 beslutar från nämnde dag om fria bad i Sävsjö varmbadhus för samhällets samtliga skolbarn med ett badstu-bad pr månad under resp.läraares ock lärarinnors ledning och uppsikt under ~~den kalla årstiden~~ skolterminerna..

Den 30 maj 1931 väljer stämman till ord. lärare vid folkskolan i Sävsjö folkskolläraren David Holm från Linköping som efterträdare till folkskollärarinnan Ellen Malmqvist, ~~som~~ vilkn efter att det senaste året på grun av sjukdom varit sjuktjänstledig, från den 1 juli detta år inträtt i pensionsåldern och därmed lämnade sin tjänst vid skolan.

Det är ju uppenbart att med de många nya utgifter för skolväsendet inom socknen, som de senare åren medfört, skolstaten också hade vuxit, men så hade också kommunens ekonomiska bärkraft ökats i någorlunda jämn takt därmed och var i fortsatt stigande. Några siffror i berörda hänseende kunna ju vara av intresse. 1927 års skol-stat uppgick till kr. 47.876 med en utdebitering av 3 kr. pr inkomsthundrade, motsvarande siffror voro för 1928 resp. kr. ~~43.611~~ 44.036 och 2,35, för 1929 kr. 43.611 och kr 2:15 samt för 1931 kr. 48.298 och kr 2:-

Det kan ju i detta sammanhang kanske vara på sin plats att omnämna, att Wallsjö församling vid denna tid åtagit sig vissa ekonomiska förpliktelser gent emot även en annan skola, dittills helt privat, nämligen den dittillsvarande Sävsjö Praktiska Skola, vilken så småningom kommit att bli av kommunal natur, i det att skolan hade av sin förre ägare överlåtits till en skolförening inom Sävsjö samhälle, som något år drev den som realskola men snart nog överlät den till de båda kommunerna Wallsjö och N. Ljunga, som för ändamålet bildat ett skolförbund, vilket med statsbidrag drev den i form av Högre folkskola men med uppgift att förbereda till realskoleexamen.

Det hade länge inom Sävsjö förefunnits ett behov av en skola, som kunde ta vid, där den egentliga folkskolan slutade för de barn, som ville skaffa sig fortsatt utbildning. Att samhället skulle satsa pengar på ett sådant företag var ju på den tiden ej att tänka. Vid ett par tillfällen hade enskilda

personer gjort misslyckade försök att få till stånd någon privat skola av sådant slag men snart nog tröttnat av skilda anledningar. Själv hade jag ju en del egna barn, för vars vidare utbildning jag hade att sörja, men med de inkomster en lärarelön i folkskolan den tiden gav syntes det omöjligt att bereda dem utbildning å annan ort. Det var ett bekymmer till många andra, som inte gjorde livet så angenämt. Tack vare föreläsningsföreningsverksamheten, som jag redan 1903 fått rätt mycket att göra med, lärde jag vad tiden led att känna en vid Mariannelunds Praktiska Skola anställd ingeniör Vilhelm Sandström, vilken av alla, som tidigare lärt känna honom, vitsordades som en utmärkt skicklig lärare samt driftig och präktig person. Vi började samspråka om våra förhållanden beträffande skolväsendet i Sävsjö, och jag framhöll behovet av en skola där som påbyggnad av folkskolan samt framförde frågan om det inte skulle passa honom att i Sävsjö starta en egen skola hellre än att gå som dåligt avlönad privatlärare vid annan privat skola, där han, om jag förstått honom rätt, hade svårigheter med sin skolchef allt emellanåt. Det gick ett år, och vi råkades åter. Då hade något hänt honom, som gjort att han hade brutit samarbetet med sin skolchef och startat en egen liten skola å samma plats för tillfället, "men så får det inte fortsätta", sa han. "Jag vill inte skada hans skola utan måste så fort ske kan söka mig bort därifrån," och så ville han veta, om det skulle kunna tänkas att i Sävsjö förhyra tillfälliga lokaler, i vilket fall han reflekterade på att dit förlägga sin verksamhet. Detta erbjudande syntes som en ljuspunkt i mina förut nämnda bekymmer, och jag svarade: "redan om ett par dar ska Du få svar på den frågan." Hemkommen lyckades jag skaffa preliminärt hyreskontrakt på ett helt hus, som jag visste stå hyresledigt, meddelade honom detta och bad honom omgående komma hit och se efter, vad han kunde anse om det för ifrågavarande syfte. Han kom, hyrde det anvisade huset t.v., och hösten samma år började han där sin skola med elever inte bara från Sävsjö utan från många platser vida omkring, som han fått genom rekommendationer från sina många forna elever. Så uppstod Sävsjö Praktiska Skola år 1911, vill jag minnas. Skolan växte snabbt, nya lokaler förvärvades i mån av behov och utmärkta resultat av undervisningen vunnos. Han själv och hans fru svarade i främsta rummet för undervisningen, varjämte de bästa lärarekrafter som stodo tillbuds anställdes, och allt gick bra. Realexa-

men, förberedelse till inträde vid Chalmers (Sandström var själv Chalmers-ingeniör), seminarier m.fl. läroanstalter voro skolans främsta studiemål. Ett tag meddelade skolan t.o.m. gymnasieundervidning och flere av dess elever togo studentexamen som privatister, men denna undervisning lades snart ner, då den krävde för dryga lärarekostnader. I övrigt gick allt väl under ett par årtionden, tills rektor drabbades av förlusten av sin fru, som varit hans förnämsta stöd i livet och jämväl i skolarbetet. Hennes död syntes ha brutit hans både fysiska och andliga vigör, och han kände sig ej längre kunna fortsätta sitt arbete med skolan som dittills. Sävsjö-borna, som för visso hade mycket att tacka ingeniör Sandström för såväl genom hans skolverksamhet som ej minst för det sakkunniga arbete, han nedlagt inom den kommunala förvaltningen, ville ej mista den skola, han här grundat och som man lärt sig högt värdera, trädde då till och övertogo skolan på sätt ovan nämnts, till dess den kommunaliserades och uppgick i Sävsjö Högre folkskola, vilken i sin ordning övergått i sin nuvarande form: Sävsjö kommunala Realskola. Jag hade på sin tid rätt mycket att göra med denna skola i dess tidigare kommunala skede dels som ledamot av dess styrelse några år och dels som kassaförvaltare under skolföreningens tid, och då jag efter min pensionering 1939 någon tid var arbetsledig, måste jag från höstterminens början inträda som vikarierande timlärare i stället för komminister Sandblom i Hjärtlanda, som drabbats av sjukdom. Han avled på nyåret, och jag måste vid vårterminens början fortsätta undervisningen vid dåvarande Högre Folkskolan intill dess annan timlärare i ämnena kristendom och biologi kunnat anskaffas från februari månads ingång, då min tjänst som ordförande i Sävsjö Kristidsnämnd gjorde det för mig omöjligt att längre fortsätta skolarbetet. Min ordinarie tjänst vid folkskolan hade jag efter inträdet i pensionsåldern vid 1939 års ingång frånträtt men kom därefter att från början av år 1939 fortsätta arbetet där dels vid årets fortsättningsskola och senare under vårterminen med ett par månaders sjukvikariat under min kollegas Henning Fries sjukdom. Efter det min hustru den 15 augusti samma år avlidit, hade jag ej lust att återgå till skolarbete, ehuru sådant erbjöds mig inom närliggande skoldistrikt, men då Högre Folkskolan helt plötsligt blev strandsatt på lärare genom pastor Sandbloms iråkade sjukdom, ansåg jag mig ej kunna neka att åtaga mig vikariatet för honom, vilket

från början ansågs skola bli av kort varaktighet men kom att vara hela höstte-
minen ut och ännu något längre. När det senare under hösten blev fråga om att
i förväntan på det motsedda kriget ordna livsmedelsförsörjningen under detta
jämte i samband därmed stående anordningar, hade Länsstyrelsen förordnat mig
som ordförande i den blivande kristidsnämnden för Wallsjö, Norra Ljunga och
Bringetofta socknar, ~~som~~ detta arbete, som började den 1 november, kom snart nog
att bli av sådan omfattning, att all tanke på annat arbete för de kommande
tio åren , som kristidsarbetet kom att vara , blev otänkbart, och i den mån
andra arbetsuppgifter funnos, dessa måste kopplas bort.

Ännu ett skolarbete, som under min verksamhetstid i Sävsjö varit mig an-
förtrott är Sävsjö samhälles Yrkesskolor, som på initiativ av Sävsjö hantver-ks-
och industriförening startades år 1932. Då det gällde att få denna undervisn.
organiserad, begärde styrelsen min medverkan, vilket jag, visserligen med stor
tvekan, åtog mig under den bestämda förutsättningen, att jag ej skulle bli be-
tungad med undervisningsskyldighet, då detta arbete ej skulle kunna inordnas
bland mina då mångfaldiga andra arbetsuppgifter. Styrelsen gick med på detta,
men värre blev det att få Skolöverstyrelsens medgivande härtill, då det i
statuterna för yrkesskolorna ingick bestämmelse om att skolans rektor själv
skulle bestrida undervisningen i något där förekommande läroämne, men efter
en del parlamenterande i ärendet gick överstyrelsen med på att för mitt vid-
kommande suspendera denna bestämmelse. Och så kom det sig, att jag till mina
många andra arbetsuppgidter också måste lägga rektoratet för och ledningen
av denna skolas arbete under 10 år framåt eller till arbetsårets utgång vid
vårterminens slut år 1942, då kristidsarbetet nått sådan omfattning, att jag
måste koppla bort även detta arbete. Dåvarande rektor vid Högre folkskolan,
som varit och fortfarande var lärare i yrkesskolan, blev min efterträdare
som rektor även vid denna men har senare lämnat denna tjänst och fått annan
efterträdare. Min förhoppning beträffande denna skola var, att man så småning-g
om skulle kunna nå fram till anordnande av mera praktisk utbildning genom
inkoppling i schemat jämväl av yrkstadsarbete, men dit har man ännu ej hun-
nit och lär väl ej heller hinna fram förrän klarhet vunnit angående den ifrå-
gasatta stora skolreformen med den 9-åriga grundskolan nått sin slutliga utformning.

Några funderingar om hem, hembygd, hembygdskänsla och hembygdskärlek.

Hembygden, vad är det och vad betyder det? Ja, säg det. Väl ha vi lite till mans en mer eller mindre vag föreställning om vad själva ordet betyder si så där i allmänhet, men skulle vi åläggas att mera personligt ge uttryck för vad vi känna inför ordet eller begreppet hembygd, skulle nog svaren komma att bli betydligt olika, om vi nu ens från alla tillfrågade skulle få fram ett svar. Ty faktum är nog, att för ej så få människor existerar begreppet hembygd ej i annan betydelse än som uttryck för " den plats, där jag bor." Men för dem, som lärt sig reflektera något djupare över ordens innebörd, blir nog det anförda svaret på frågan enbart ett fattigdomsbevis och skulle närapå lika gärna kunna utbytas mot det enda ordet "ingenting." Ty det finns verkligen folk, som faktiskt ingenting <u>känner</u> för sin hembygd, t.o.m. sådana, av vilka man trott sig kunna vänta något annat och mer. Men allt har sin förklaring, och i många fall kan det vara nog så förklarligt, att känslan för hembygden saknas. Det finns ju faktiskt folk, som ingen hembygd i egentlig mening haft eller har. Tänk bara på alla dessa mer eller mindre vagabonderande individer, som kanske från sin späda barndom oupphörligen med längre eller kortare intervaller flyttat från ort till ort och egentligen aldrig lärt känna kanske varken vad hem eller hembygd är. Eller sådana, som kanske växt upp i en miljö, som bara lämnat bittra minnen för livet och aldrig lyckats för någon längre tid senare komma in i trevna förhållanden. Är det möjligt att tänka sig, att hos sådana personer ska ha kunnat växa fram någon känsla för vad som skulle kallas hembygd? Jag tror det inte. Och så, underligt nog skulle man väl vilja säga, finns det tyvärr en inte ringa skara, som, fastän inte alls hörande till förut nämnda samhällets olycksbarn eller vilsna skaror, som ej kunnat få hemkänslan på naturligt sätt inympad i sitt sinne. De ha levat sitt liv å samma plats relativt lyckliga och nöjda och under goda förhållanden från vaggan till graven men ändå inte fått den verkliga hembygdskänslan i kroppen eller lärt värdesätta sin hembygd. Vad är det då för fel med dessa, ty något fel måste det ju i alla fall vara? Jo, enligt vad jag kan förstå bara det, att de inte för någon längre tid varit borta från sin

hembygd och lärt sig sakna den. Det brukar ju t.ex. sägas om hälsan, vår värdefullaste tillgång i livet, att den lär man sig aldrig ordentligt sätta värde på, förrän man mistat den, och alldeles säkert är det samma förhållande med vår känsla för hembygden. Denna kommer över oss och blir verkligt kännbar för oss först då vi ordentligt kommit bort från vår hemmiljö, förutsatt förstås, att vi där levat under lyckliga eller åtminstone drägliga förhållanden. Detta grundar jag dels på egna personliga erfarenheter och dels på uttalanden av ett flertal personer ur min bekantskapskrets, som gjort alldeles samma erfarenhet för egen del. Senast nu i vinter - 1952- fick jag en dylik bekräftelse på saken från en av mina forna skolpojkar, som för 40 år sen lämnade sin hembygd, där han numera inte har mer än några syskonbarn och några få bekanta kvar. Han har vistats dels i U.S.A. och dels å andra utrikes orter en längre tid och efter återkomsten till hemlandet bosatt sig i en annan landsända i vårt land, där han bildat familj och lever lycklig med denna och bara några få gånger efter hemkomsten gästat hembygden. Han kom nu på ett kort besök för endast någon dag och gästade mitt hem. Efter återkomsten till hemmet skriver han bl.a. följande till mig: "Det var en riktig upplevelse att få träffas igen. Känslan för hembygden och släkten hänger nog fast, om det sedan blir år mellan varje gång man återupplivar förbindelsen." Tongångarna känns igen från många andra håll i liknande sammanhang. Det hör inte alls till ovanligheten att jag får besök av forna elever, ibland numera grånade män och kvinnor, som måste presentera sig för att jag i minnet ska kunna identifiera dem, komna från fjärran land eller inrikes orter, personer som inte sett sin hembygd på kanske flere årtionden. De känna sig inte till freds med mindre de få en pratstund med sin gamle lärare och alltid kryper det fram: kärleken till den plats och bygd, där de levat sina barna- och tidiga ungdomsår har drivit dem att än en gång få förnya bekantskapen med sin hembygd och det på upplive sina barndomsminnen.

I mina små hembygdsartiklar betitlade "Hågkomster från barndomstid och senare" har jag upprepade gånger givit uttryck för den dragningskraft min egen hembygd haft och ännu efter 60 års bortovaro har på mig och som gör det så gott som omöjligt för mig att underlåta en nästan årligen återkommande vi-

sit där nere och inte minst i min hembyn, där mitt gamla föräldrahem ännu står orubbat ehuru inte alldeles oförändrat kvar. Min lilla oansenliga hemby Öllsjö, som ju trots allt har brorslotten av min hembygdskärlek, därför att jag där upplevat mina första lyckliga barnaår, samt den betydligt större byn och forna medeltidsstaden Vä strax därintill, där jag bodde ett par av de första ungdomsåren ävensom den lilla bondbyn och fiskeläget Yngsjö i sydöstra hörnet av Kristianstadsslätten, där jag tre år gick i folkskolan, dela min förnämsta hembygdskärlek, och att återse dem längtar jag alltid mer eller mindre starkt. Vad är det nu, som vållar denna längtan? Säkert ingenting annat än barndomsminnena från dessa platser. Till dem äro dessa minnen, de säkraste och mest oförytterliga man har , bergfast knutna, och i dessa har förvisso hembygdskänslan och -kärleken säkert sina starkaste rötter förankrade. Jag har levat fem år i staden Lund och lärt mig mycket värdera den, främst för vad den hade att bjuda en vetgirig yngling, som ivrigt traktade efter ökade kunskaper, och kunde jag tänka mig att lämna min nuvarande heme ort, så bleve det väl dit min håg hälst dreve mig, men 52 år i Sävsjö har nog nitat mig så pass hårt vid denna plats, att det skulle vara svårt nog att rycka upp tältpinnarna härifrån: Sävsjö och Sävsjö-bygden har under dessa år hunnit bli min andra fasta punkt i tillvaron, och vid denna är min hembygdskärlek n:r 2 fästad med starka band. Och inte är väl detta heller så underligt. Här har jag en gång bildat familj, här ha alla mina barn fötts och fostrats, här har hela min livsgärning utförts, och här har jag tre käras gravar att vårda. I hemorten n:r 1 har jag en: min fars, och, när allt kommer till allt är det kanske inte minst denna som varit en av de starkaste dragspikarna att behålla denna som nummer ett.

Somrarna 1922 och 1923 hade jag med min familj på grund av läkarordination råkat hamna nere vid Skummeslövsstrand det var för min sjuke pojkes skull, och så hade vi följts åt dit se gott som hela familjen ~~så gott som~~, sju personer i gänget. Det var på den tiden då platsen ännu inte hade upptäcktsåsom lämplig för badortsbebyggelse. Vi hade hyrt in oss i en av de små bondgårdarna nere vid stranden, den enda bebyggelse, som på den tiden fanns där nere. När jag vid pingsttiden 1922 varit där nere och hyrt vår sommarbostad och kom hem, spor-

de man mig ju om både mycket och mer och bl.a. om hur trakten såg ut. "Världens fulaste trakt," svarade jag, "men vi få trösta oss med att vi där ha världens kanske vackraste trakt inom syn- och räckhåll," detta senare med tanke på närheten till Båstad, om Hallandsåsen bara en halvmil borta, om man gick strandbrynet. I en av mina ovan nämnda hembygdsartiklar har jag beträffande min gamla hemby Öllsjö fällt ett ungefär liknande omdöme som om Skummeslövsstrand, och detta omdöme skulle på sätt och vis kunna gälla jämväl om de båda andra hembygdsorterna, Vä och Yngsjö, ja, de båda förstnämnda av dessa saknade ju t.o.m. det enda försonande skönhetsintrycket i Skummeslöv: vattnet, havet, då de båda ligga långt från hav eller annat vatten, liksom utkastade på väldiga sandflak, där sanden vid storm yr som snö under vintern. Liknande om inte rent av värre är det med Yngsjö by, men där har man ju dels Helgeån i närheten och dels havet om inte inom syn- så dock inom hör- och räckhåll, endast skilt från byn medelst en smal skyddsplantering av tallskog. Och liksom man i Sydhalland har inom synhåll den natursköna vyn av Hallandsåsen, så har man ju också från de tre nämnda östskånska orterna inom synhåll Linderödsåsen och dess utlöpare att fägna sig åt, även om dessa inte ~~alltid~~ överallt kunna i skönhet tävla med Hallandsåsen sedd från Skummeslövsstranden. Att jag i en av de nämnda artiklarna fällt det nämnda omdömet om min gamla hemby var just avsett att visa, att det långt ifrån var ortens naturskönhet som bidrog till att göra trakten tilldragande för dem, som råkat födas eller tillbringa sina barna- och ungdomsår där. Nej, det är nog, som ovan sagts, barndomsminnena i allra främsta rummet, som skapa kärleken till och känslan för hembygden, därom kunna vi för visso vara ense.

Men, förhåller det sig nu så, att det är barndoms- och ungdomsminnena eller upplevelserna och intrycken på det unga sinnet, som formar den för framtiden bestående känslan för hembygden, så följer ju också därav, att det måste bli beroende av dessa upplevelsers beskaffenhet vad för slags känslor som uppstå. Därpå beror det naturligtvis helt och hållet, om det skall bli kärlek, likgiltighet eller kanske rent av avsky för hembygden. Detta är vad jag ovan kallade miljöns inverkan på hembygdskänslan.

Hos människor, som på äldre dar kunna blicka tillbaka på en lycklig barndomstid i god miljö är, särskilt om de måst leva skilda från uppväxtårens

hemort, säkerligen kärleken till denna den naturliga och säkra utvecklingslinjen för den bevarade känslan för henbygden, och denna hembygdskärlek förblir för dem alltid en oförytterlig lycko- och glädjekälla just genom dess många glada minnena, vilka lysa för oss med starkare glans ju äldre vi bli, en andlig rikedom, som aldrig kan berövas oss, hur världen än vänder sig. De olycksfödda varelser - vi kunna med rätta, anser jag, kalla dem så - som av ett oblitt öde förvägrats förmånen av förutsättningarna för uppkomsten av den verkliga hembygdskärleken, är sannerligen värd vårt djupa beklagande, då de därmed berövats en av de näst hälsan värdefullaste tillgångarna i livet, den andliga rikedom, som ingen kan beröva oss och som främst på ålderns dar blir av ett oersättligt värde för oss.